

Ubogo slovensko meso*

(odlomek iz romana)

*Beseda je žebelj. Nanj filozof
obesi misel, vrug pa nas.*

Giuseppe Ficarotta

Saša
Vuga

I

Februar ali svečan 1945

S hitrimi, kokošnjimi korakci se je bližal konec vojne.

In brž potlej kraj sveta, je Dreja Nôe v kuhinji, skrivaj, skrivljen, z nosom v okenski zavesi, tipal k reki: V noč, vso noč, je Bog v podobi lune stikal Soči po sencàh. Vzdihoval, jezljiv, tik zasneženih, blesketavih, kot s črepinovjem obsutih polj. S spihanih koruznih kop so listi,

uvele, zarjavele sablje, ropotali na dvoboj. Zvrh revnih jablan je, slovesno kot za božič sveče, gorel žled.

Vse je na vse prestrašeno prežalo.

Se ob svitu oddahnilo v dan: Nebo se je na pol razdajalo s snežinkami, so frcale kot belo žaganje. Z ledenim soncem pol, limonasta svetloba je mrla kot v zaton.

Prek smrek se je vmes razkodral siv oblak.

Dreja Noe je pokazal v dobro jutro bersaljeru, ta je v fesu, v poležani suknji stražil most, sedem zob. Ostro zavil na levo vkreber, da bi se po stèzi desno pahnil v hrib – spočasnil se je. Škrbastim podplatom je drselo s tal: Če bo naprej takó, se bo grmičevje drobilo kot stekleno. Je v četrtek slišal praviti, kako je Italijanom vino zmrznilo. Jim doge in obroče razmetalo. Kuharja sta ga na tnalu klala. Jim ga v kepah potaknila v žep.

Na lanske Magdalene god jim je podobno zalomilo v les. Pri Sv. Mavru, od vročine: Z gorskih pleš so pritovorili pet padlih. Pa je počilo,

* Z objavo odlomka iz najnovejšega Vugovega romana v tej in v naslednjih dveh številkah se spominjamo tudi pisateljeve šestdesetletnice (8. 2. 1930). Ur.

20 1657/91

spet odhiteli gor – jih do sobote ni bilo, ko so pod večer pripeljali na ukradenem vozičku ducat mrtvih. Konj je kopal. Krog ciprese pri kamnitem vходу pa so prejšnji rinili roké iz krst, ki so jih pod pripeko strli, ko da kanijo na mäh v beg.

Dreja Noe je obstal kraj gabra. Vrečo zvrnil, si klobuk podržal, da bi mu mrljavi sneg orósil znoj: Klobuk si je k poroki kupil ded, ga oče znosil, črno, moljasto suknò. »Ta zlodej zmore tri življenja! Krščeni pa kdaj le pol in že ga ni, kot nas vso večnost ni bilo, ne bo! Hudič!« Zribal si je s čela gor – v rod jim je lobanje delalo kot majhne, bučaste arhangelške čelade, puhaste od uhlja k uhlju s plevjem plavih las.

Je strmo doli kot na dnu vas, premrežena z rumenkasto meglico, v kockah lop in hiš kot zvrnjen, spokan vrč, ki ga tišči vkup le burkla rek – bo več usod v njej, več bo nesreč. No, Gospod vidi, ve.

Oči je vzdignil v grič, k zvoniku, na pokopališčni zid: So nam jo skuhal skakači, so. Izpod mračin so v 1584. pridirjali, podgane, cvilasti. Prevzetni pa, ko da bo z njimi skakal Bog! So plésali, se ploskali, se tresli, cunjasti, se šemili v boječneže, se zvirali s trebuha na hrbèt, se spotoma gonili med grobovi, brez sramu pred raklami cerkovnikov, ki jih je kot na Turka zgledno gnal Arnáč, ključar. »Nazadnje jim je poknilo v petäh.« Žvrknilo kot goba od krvi. Je ne le eden, truden, storil smrt. Prav navsezadnje so zašli v temò ljubljanskih ječ – pa škorenj ondan, ki je padel spod neba?

Je znamenje ali bo kar takó?

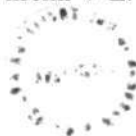
Zadégnil si je vrečo, šito iz vojaških hlač. Se mimo lesk, robid potegnil, spēhan, gor: Zaradi onihle zaskákanih vreščavcev nam je sv. Krištof, sramežljiv, umanjkal cerkvi s sten! Modréjčanke so šle z večernic, ko si je z ometa snel podobo. Jih prehitel kot zbledela mavrica. Se jim razvlekel, se natrgal, z Detetom na laktu, s skal, prek pen na Soči – ni ga več. »Takó popotnik nima polčetrty vek že kam pogledati za srečno pot!« Le bore rožnatih marog je krog zaprtih lin. Sklesána roža. Žalostna, lišajasta Marija v zidnem dolbu. »Spričo Krištofa takrat, užaljeno spuhtelega, je nekaj žensk zgrmelo v nezavest.« Enako nekaj pa jih je prišlo ob blagoslov spočetja.

Naj bo ta nesreča daleč – še se ve, kot pri večini vélikih reči.

Pobiral se je, štorast od previdnosti. Ko da pod srajco tli, se mu je s pleč v prozornih, kurjih repetnicah dimil znoj – še hip ga je v zelenkastih, volnenih rokavicah stiskal z daljnogledom Wassertauer, suh, napet podčastnik, z okna na poveljstvu. Skóro se je Dreja Noe, krevljast in košččen kraj debel in zvozlanih vej, obraslih z gnezdi starega snega, udrl kot o svetku, petku.

Z brega dol pa je, preplašen kot stražar, zakrévkal vran.

Že mesec je, zarana, Wassertauer potlej plašč obesil na žebèlj. Kot mašnik hostijo vtaknil pol polenca v peč. Stlačil rokavice v miznico, k revolverju, na škatlo s praški proti piskom v prsih. S stroja znamke *Everest* ožel črnikasti platneni pokrivač – bi kar natipkal, da se nad komedijo guglje zastor. V kravjih skokih bliža marsikaj. Pa s porogljivo mrdo krcnil v Z. Dopikal, ihtavo, *adeva Dreja N:*

»Namig o bunkerju v skalah nad vasjo je le takó. Potuhnil sem zasedo – Dreja Noe zida *barko iz cementa*, tolikšno kot čolni galilejskih ribičev. Naj domobranci opusté napad. Je škoda njih udarnosti, posebno ročnih bomb, za to čudaško kad. S strmin gredé je strojničar na stèzi klecnil. Si natrl nart. Je pa drugače Dreja N. obredom vdan, odmlada nosi pred pogrebci križ. Goveje mil. Kadi le ob sobotah. *Nič za vse*, pregorelim žarnicam potrpežljivo daljša vek z obračanjem kovinskih nitk v njih. Ga sáme ženske kličejo celo k telitvam. Ljudski šoli da bi rad predaval o živalih: V Afriki je mulovodca Drejo N. ponoči med sipinami usekal pod ovedo jar škorpipjon, ga zmignil v um, da mu po svoje gre – so bolj nevarna, bolj ko Dreja Noe, bolj, razmerja med slovenskimi in italijanskimi, z orožjem v bratstvo zakonanimi lancknehti!«

Wassertauer je poprek ošnil sobo: V oknu se je dan obraščal z ivjem. Si zapokal v prste, pegaste od starih zim – kdaj že je, slab učitelj z luknjo v čevlju, trobentač na rajanjih, postal čez noč v majhnem marsičem vse. Trgal hribovskim župnijam župnike iz izb. Jim kradel v revščino. Jih na biciklu, s kajfežem priganjal po cestah. Jim v Velikovcu, popadljiv kot bela mravlja, metal katekizme v hrbèt – pol ure še, ko dan na dan bo Soča bombnikom za kažipot. V širokih štrenah bodo primrmrali, sinjkasti kot severne gosi. Na vas odvrgli prazno kahlo za bencin, pol ure še: Bo še poveljeval? Komú, pohabljen od ukazovanj? Ženi Liselotti s kukavičjo hčerko? Tastu pismonoši, ki da mu od hoj v hrib nohti zelenijo kot bršljan?

»Ti beli, črni se že na spogled kresnejo. Posebno tečno, kadar gre na dež – ni še usodno padel strel. Gostilna tam, v spalnici št. 6 kvartira stotnik Keifer, je za božič dala zbrisati *Albergo Ant. Botgár* znad vrat. In po treh kraljih, z grozdom, s kelihom, napisati *Gostilna Ant. Botgar*. Pleskar Španjol še ni odmaknil lestve, čopičev zavil v papir, so Italijani, kot iz panja sitni, s praporcem pridrli mimo cerkve dol. Tovorili v čebríci kolomaz. Se z legionarsko pesmijo zmašili noter – notri je starikava točajka krpala predpasnik, skratka: Domobranci so zabili bajonet v klop in jih čez tri stopnice, v ostrem loku, razmetali ven. Ta bratovščina mi duhti. Je čas, ko ni koristi, kjer se dva prepirata. Če bi pa kdo *Gasthaus* izpisal, v žlahtni gotici, bi ta latrinski OO družno zevnil proti nam! Nemarno jo je v mraku skupil, s praznim štefanom, Giuseppe Ficarotta, Sicilijanec, višji korporal – oko mu do Marcela mučenika ni z orlovskega nosu maralo nazaj v oči. Mi je zaupal iz obvez na pogradu, pod sliko ženske z dojkami kot češpljev cmok, da se je v dobri veri drl dol. Ker da se je pretolkla pošta s plačo, derejo dolgéas gasit. Je spod obližev, bučik stokal, klavrn, da ima življenje v vsem svojo narobno plat – poduk naj mi bo v uk. Cedil je sline z grint in srag: Niso, nikar, vsi beli črni. Brez dvojbe bi samaritan odkril s svetilko dušo, dve. Za Ficarotto je značilna strast: Si pod nočjo izbere, kot pri stražah geslo, rek. Je prejšnji bil *Kdor hodi bos, ga škarj ne bo zažulil*. Je zdajšnji, po preblisku z domobranci, *Kdor ne gre s časom, sčasoma kam gre*. Pustó nam je, ujetim v sneg – od naše nemoči sivim.«

Na miznem oglu je v okviru jahal vranca stotnik Keifer z brzostrelko prek hrbtà skoz venec jablan na podobi.

Manj je stotnik maral zanj, bolj je Wassertauer prežal, kdaj mu bo iz trde zime Keifer spet ukazal kam. V megli se je kot z lova potlej, pred gonjači vračal, tekel trkat Keiferju prek vrat – poveljnik pa je vsak uspeh jemal na znanje kot poraz, prijazno siten, čeden, zlit, obleka mu je padala z ramen kot pri krojaču, z mislimi drugje ali nikjer:

»Ne drezajte. Jih le ogrevate. Še ne vedo, kaj delajo. Tudi brez nas jim bo čez leto osorěj dovolj hudo.«

Če bi namesto Keiferja postavili v spalnico št. 6 pokvarjen gramofon *La voce del padrone*, bi vojna tod natanko šla, kot bo. Ali drugače čuti, severnjak, pač ne umé pri Wassertauerju podedovane mržnje in strahov. Ali pa je dovolj vsegà na Ruskem stočil, se upehal, vdano nosi kos karteče v plečih, prstanček na štrclju prstanca in nenavzočnost v zdaj sanjavih, zdaj grenčinastih očeh.

Vzdramil bi ga le z novico:

»Sodček, z zadnjimi zalogami goriva sem ga dal pred morebitnimi napadi skrit v mrtvi kot kraj Soče, z okna dol bedi nad njim stražar, je cel in tam. Še kaj, gospod?«

Keifer bi odkimal. Vstal z obšitega, z okornimi čebelami porisanega stola, se zravnal. Potlej bi v utrujene korake skoz temò nizzdol dvakrat jecnil ključ.

»Sneg – veter ga v razmršenih bremenih nosi z rek. Zmag vse huje ni. Roge prikrivamo kot polž, čeprav bi se mimogrede s pomembnimi dejanji zapisali v te zahrbtné grape. Ko da vrag, potoženo z respektom, kdaj mečka gospodu stotniku v srce. Pa če bi črne, bele z bičem gnal čez hrib, jih manj imel le za čuvajske pse mostov, pritlikavih železniških postaj, bi laglje pretrpeli razočaranje. Bo zdaj kdo rekel: Gliste napihuješ v jegulje! Ne – nam ne gre vse kot enorokcu izpod rok? Za poglobitno, zadnje pa: Na vaše pismo sem natančno poprijel. O maši dal zapret sleherno stezico iz vasi. Na màh vlomit v poslednji kokošnjak. Bele, zlasti črne pa podžgal, da bomo šli v tolminski kinematograf gledat zapeljivosti *Vročé Cecilije*. Dvema dolgouhcema v raztrganih oglárskih čepicah ukazal h Križanemu, kmetu v goràh, brejih od nevarnosti, ju pa doslej še ni nazaj – nič. Ponavljam: Nič. Je krog avemarije predme vzniknil Ficarotta, korporal. Od prve slane sèm da je grdo sumljiva tri četrt stoletna gospodična z resico svilenih las vrh tilnika, Lucija Rev: Opoldne je na vrvcu vodila kuro past. Ji, šántavi od preobilne tolšče, šepetala kot zaupnici. Vmes deklamirala iz Vogelweida, dvornih in nagrobnih pesnikov. Za eno jajce ji kot v opereti pela – kuri je spričo starósti roža pomodrela. Ji kot poteftána baskovka štrlela čez oko. Giuseppe Ficarotta je nastavil kuri nit s koruznim zrcem. Zadavljeno pošast obzidal z glino. Spekel. Sam ujel, jo sam obral. Koščice v nogavico skrnil. Jih v Idrijco zvečer zagnal z mostu – se mu je kolcalo, ko je poročal. Vžigalo iz saracenskih šarenic. Mu kdaj kot zvonec zabrnelo iz glasu. *Treslo* ga pa ni! Ne perca torej, krepeljca elektrike v kokoših, ki smo jih, previdno naokrog, pregledali. Svarim: Ne gre v zaseženih papirjih za zvi-jačo? Za ime, ki si ga rdeči komisarji devljejo, da bi vedrili pod klobukom poštenjakov? Le primer, pri nas ležijo kraj pokopališča Cvibak, Drakula,

Knez Igor in dva Frenka – se razume, gledali bomo naprej. Giuseppe Ficarotta snuje rek: *Škorpijon useka dlan, ki ga iz ognja reši. Bom končal.*«

Ni.

S trga je po grivi h gumnu gazil zapravljičček. Ihtav ded, Ozebek, s tenkimi zalisci okovan do brk, se je majal vrh kozla. Zadaj je, na vreči plev, zadelan s kocem, bolščal v frlincanje snežink fant z motociklistično usnjeno kapo krog udratih lic. Usta so mu padala z razprtih zob. Zvezda, urezana iz marmeladnega pokrovčka, se mu je zbingljala k ščitku.

V krempljih prstov je žarelo jabolko.

Se ni le Wassertauer vzdignil od pisanja k oknu.

V hiši na girlandaste okraske, sinjkasti, z izčrpano črpalko za bencin si je Lucija Rev, trgovka, znana prek Modréja do Benetk po naukih, pisma je sklenila s pentljo v podobi detla in z ukazovalno prošnjo *Moli za navdih*, zamenjala naočnike: Pred gumno spodaj se jih je nateplo, Lahov, v kolobar. Istih, kisljih v znoj. Preveč so videli, so spet čakali v revščino pod packasto ponjavo. S pleč se je zelenkasto kadil nemir – ko da jih bo kraj nebodiga-treba zase strah.

Giuseppe Ficarotta, skremžen, golšast v navozláno ruto, je odškrnil na vozičku koc. Pretehtal čevlje, grbaste od krp in dret na bosih, spraskanih nogah. Roké zagnal s pomilovalno mrdo narazen – v nedeljo je Lucija Rev po tihi maši, dostojanstveno neznatna, plešasta v ovratnik iz rakunjih kož, stopila v žvižgih za korak nazaj. Si star molitvenik prižela k ustom: Ficarotta, ta, je tik oledenelega vodnjaka, žabast na vseh štirih, rjul, da je granata v snegu na počák.

»Naj se gospa zateče noter, pod zvonik!«

»Vi, sem prvo vojno v Hudajužni pretrpela! Videla oklepni vlak, razbit *Caproni*, solznega cesarja Karla, vem,« je strmo pokazála s prstom:

»Škorenj!«

Škorenj, novcat, s krznom podložen, preveč gosposki, da bi ga nebo zavrglo, saj ne list ne las tjavdan ne pade, v podplat zobat, je spod večer-nega oblaka treščil prednjo *kot kanjuh na miš*. Iskala mu je par, ko se ji je novic otrešel prav Ozebek tamle, z Mačjih lazov, kuhar grenkih žganj, v klepet kot klarinet, kolar:

»Bo že tako, da je, kot bo! Naj Križani pove. Se je ta dan oblačnost raznosila v kupe, kot če ovce strižemo. Grdo vsakdanje je grmelo vrh neba, kot voz po grapi. Škrtnilo kot s preklo v špriklah – zdaj naj Križani pove! V obritem svitu je z dobrav prihrustal. Pojecljal krog vrat. Premrlih nohtov praskal, ropotav v čeljust, po steklenici. Terjal žganje, torej?«

»V poku snoči je cilinder vrglo s petrolejke ob kamnita tla. Zavpijem ženi, da se dela škoda. Slišim hrup, znorim čez prag – poševno dol drvi poguba, tolikšna kot posrebren merjasec, z repom v zubljih, v soncu na zaton. Po meni bo, zakrevkam k oknu, kepastemu od otrok. Omahnem k tepki – ni bilo: Na pol zvonika se je zrigalo čez nas. Hrěščnilo pod cerkev sv. Florijana. Buhnilo v kres. Poiščem k Bogu, da bi se zahvalil – se mu ni

za kaj: Uzrem hudiča. Padal je kot pod škofovskim nebom, vrvce pritegov. Brez nôge je, jim rečem v okno. Čofnil je v opast. Šántal, s samokresom v pèsti. Ne, mu ni odtrgalo nogé. Le škorenj mu je snelo z belih nogavic. Poždrav, vojak, se po slovensko z njim seznanim. Peljem, tujca, v kuhinjo, pred ogenj, v ždič. Mu dajo projo, en krompir. Padálo, zakopano v sneg, naj rabi deklicam o prvem obhajilu, bi še rekel, da bi mi rad rekel. Kavó je popil, več ko dvajset jih ni štel, s kolen razgrnil zemljevidni robec. Pa vrvi, sem vprašal, mislil na teleta, ko jih bo spet kaj. Je žena mrla tam kot martra. Si pokrivala z dlanjo zobé – čez grič s Florijanom so na smučkah švigali, v čeladah Nemci, v belem beli: Pa so puške na nevidnih prsih same šle. Pod posteljo, velim. Navržem skrinjico s čevljarsko drobnarijo, škač, kolovrat, par upehanehi štibál, da bi ga skríl – je Wassertauer potlej stal nad njim. S pernicé je vanj smrkljalo šest otrok. In žena, kimala, brlela je, da k nam nikogar ni bilo. So Nemci prehodili kamre, beli hlev, oboji v bajti bolj domači ko domači. Šli, da je z zametov švistalo, ko da bi z oslo jezno v koso brusil. Zapovem kot Lazarju: Anglež, pridi ven! Ko da bi že četrti dan dahnel, mrlíč, se je izlegel, masten, s pajčevino v uhlju. Z oblancev so ga otroci gledali kot polhi. Sunil sem po skrito žganje v bogkov kot. Nam iz previdnosti, nikar pobožnosti prebral iz bukvic *Opomin k čuječnosti*: Molite, čujte! Saj ne veste, kdaj se vrne hišni gospodar, ali zvečer ali opolnoči ali o prvem petelinjem petju, ko se je Anglež prijel za žep. Razložil ob krompir v oblicah štiri slike: V žaru od polenc sem brž uganil mamó v pikastem klobučku na jerebje perce, z mrežico. Kraj mame dva, ju je Anglež obakraj čez obraz pokrival s palcem – ni zajókalo skoz noč kot za pogreb? Je prvi med vojaki bil, ki sem ga srečal v solzàh. Otroci so zacmihali. Pa kmalu žena, ko da nimamo sami vsegà dovolj. Je mesec ali kdo posvétíl, jecnilo je z vrat. Preden sem prisluhnil, je iz veže Wassertauer kričal, ivnat: Roke gor! Fant je zložil slike, vstal, stresel mahedravo senco v zid – ga mar zato na màh ni več bilo? Prazni tulci so skakáli k skledi. Zasmrdelo je po tlenju v cunjah. Noga mi je pod obáltnim mrtvecem drhtela. Wassertauer pa si je zatlačil v usta ščep oblic, terjal konja, voz, čeprav je vedel, da ju od božiča ni. Jaz nazaj: Sani vzemite, vlake, vam bo gládsko šlo! Beli so Angleža natovorili, se vpregli. V sneg je spuščal packe, tolikšne kot rdeče zelje. Z vlak so mi kot z bõrnih par máhali podplati mojih zdelanih štibal – daleč krog le mir. Noč jih je posrkala v pikice. Ko se je strah zatišal, z okna nas je pozlatílo v jaslice, sem k pernici počepnil: Šklepetal je, saj, vojak, med pajki. Se mi tiho preobul. In na moj klic, naj vstane, Lazar, v škorenj vrgel samokres. In škorenj v kot. Opolnoči je v luno revsnil pes. Zakaj ni prej – so vsi, povedal sem, v naši bajti bolj domači ko domači.«

»Je tako, da bo, kot je, ta Križani zvrh hriba Bogu za hrbtòm.«

Ta Križani zvrh hriba Bogu za hrbtòm, je vedela Lucija Rev, z grebljico zagrebla v tlenje, vzdignila oči: Stekla v oknu je kot ročno delo z vrtnicami vezel led. Ozebek spodaj je, v kratko suknjo zbit, razlagal Ficarotti, z bičem meril vanj, s pèto tolkel v sneg.

Ta Križani – o štmávrskih semnjih je prikoral v bali dvajsetih lisičjih kož, ob rezkem jutru, ko da ga repati trop spotoma ožira do kosti, ta Križani, ostrugan kot lobanja, žolt, v lase kot laski na koruznih storžih, sam, koničast v klobuk, zagledan v tla, ko da se mu življenje še ni zbralo za nasmeh: Po Kobaridu so vso zimo k letu 18 Francozi, Bog in Piava reševali Lahe. V blatu so skoz jarke plavale podgane. Truplom vrh kolen postavljale možička. Cvrkale – ko se je Križani podrl vase. Stotniku zaprhal v ščipalnik, spet jih je s piščalko zbiral za naskok, da ne gre več. Bi pa brez graje cesarici Citi, ko bo terjala, pokazal senčno plat, če mu jo sanitejci za slovesnost okrasijo z venčkom krizantem, žafrana in hijacint.

Mu regimentski padar ni potipal žile, vek privzdignil s steklastih zenic – tik stražnih lin so ga do nagca slekli. Zvezali na križ iz brun. Pahnili v noč, pod prsobran, s tablo pri nogah *Streljajte! Obsojen za prevratno snubljenje!* Ni padel strel. Še okarina ni tam onkraj pela. Dva Hrvata sta trohnela desno, levo vrh prekrižanih, segnitih desk, skrčena, ko da kričita kletve. V mrk oblak je kdaj kot repatica prsnila raketa. Zjutraj je izluženo pokrajino tepežkal dež. Križani je kašljal. Bruhal peno. Pljunil kri. Kot pijanec v slami mlel *Stoji, stoji ravno polje.*

Po dveh nočeh so tarčo zvlekli v stranski rov. Ji vlili žlico juhe v golt. Jo prek razritih njiv odnesli, kraj zalitih stez. Prinesli Križanega na brezbrežen travnik, ograjen z meglico – tam jih je, zmetanih križem vsevprek, poldrugi sto gasila kuga.

Dež jim je curljal v zgrgrana usta, silen pred kropilčkom bledega kurata Pletikápe. Z britvijo mu je vrvi porezal. Izpod mlačnega mrliča šántava nosila snel. Pregnil pod zatilje konjeniški škorenj. Ga pokril, mu cinasto svetinjico zarinil v pest. Brbral, s čelado le proti dežju na glavi z nosom žalostnega psa:

»Je v znameniti knjigi dan, ko se je vrl mož podal z goré. Vrh mestne tržnice si je podložil sod. In jih do prvih zvezd rotill, naj bodo zvesti zemlji. Sebi več, kot so. Naj ljubijo življenje, saj je Bog umrl. Modrec se je klical Zaratustra. Z blagim gibom vstanem vanj: Mar Bog ne spi v kamnu, sanja v psu in se zbudi v človeku, čislani učitelj? No, vojak, naj te Gospod blagoslovi. Primaže naj ti, ko bo čas, obilno lepoticó. Takšno, ki bo spredaj vsaj imela vse zobe.«

V razpeti suknji je kurat utonil v dež, pod pázduho pa stiskal tablo *Streljajte! Obsojen za prevratno snubljenje!*

Ko se je Križani predramil, zevnil od strahu, je čez pokopališče mrlo sonce. Mrtvi so vstajali v razšite čevlje, drugi naokrog umirali. Nikogar živih od nikoder, da bi jim zarjul ukaz, hripnil na trobento.

Križani je tu iz rok nagrebel prepečenca. Onemu prisluhnil v čutaró. Se z rumom odteščál. Telebnil. Štiri Ogre slekel. Dva sezul. Ritmojstra Klopstocka olajšal golenic. Pa mimo skleščenih cipres, zazibanih v častno stražo, hitro šel naravnost proti grapam vrh obzorja, tod je vojna proč, treba je domov po drva v gozd, kmalu bo brezmadežno spočetje, zima piha, z revnega Florijana dol bo navček, skrhan pa nadležen kot ščenèk, oznanil zor, ta Križani zvrh hriba Bogu za hrbtóm, je vedela Lucija Rev.

Nalila mleka v glinasto skodelo.

Vzdignila ovratnik pod lase.

In s kamnatih stopnic odprla v dan: Ozebek je, mrmrav na kozlu, pazil konju pod kopita. Ji pomahal. Ga previdno vračal h kolesnicam gor.

Neznanca so polegli v kot, na ličkanje.

Sinice so s koruznih kit, obešenih pod kap, robkale prek storžev, vzletale v vrabce, čivkale. Okruški zrn so mu kot rumeno pšeno frcali krog lic, na suknjič, po karabinjerskih hlačah, črnih, rdeče robljenih. Ozebek je odejo zvil, zagnal na voz, si v róke hukal – kdo mu je ukazal, naj nesrečnika pripelje? Sam si s tem bremenom, s tem vremenom ni, se je zazrla v jabolko. Vojak je vprašal, ali je ta kristus hlače le podedoval ali karabinjerja snel s seznama. Mraz je dišal po tropinah, plesni, jim mašil nosnice, ko je Ficarotta, grintast pod oko, čemerem, zvrnil dlan:

»Kam nosite? Ko bo nekdo prišel, bo konec s tem!« Prste si je pahnil prek ramen: »Odljite v Sočo – ali dajte nam.«

Otožno je žmerikal k mleku, s smetane je rastel zadnji dim, ko je na račkastih stopalih naredila spet korak nazaj, kot izpred škornja ondan. Pol po svoje, le četrt po njihovo z odločnostjo nedolžnih stresla:

»Vi, vsega dovolj imate, korporal požrešnik! Lonček mleka je za mojega otroka, bolnega na smrt!«

Kot pasji uhlji jim je s kap zbingljajal porog.

»Stopim do poveljnika, gospoda Keiferja, pošten je, stare šole, ugla-jen, povem, kako se, dezserterji, smejete gospe! Drhal, bom kar po nemško razodela, vi ne znate, oj, jaz pa! *Zigeunerbande*, stotnik: Ne da bi petelin kod zapel, vas bodo kmalu spet izdali!«

Ficarotta je uho prislanjal, pa zardel v oko:

»Laž, gospa. Sem višji korporal, Giuseppe Ficarotta sem, ki mu pregovor pravi: *Čevelj ve, kje v nogavici luknja zeva*. Jaz pa vam: Saj nimate otrok.«

Ošinila ga je z rumenkastim prezirom:

»Vsi vojaki, korporal, so v vseh dneh otroci vseh, ker ne vedó, kaj delajo! Ti, apeninski bèt, boš nam otroke štel? Vas ni dovolj odgrebla Soča, zlila o povodnji kam? *Torna al tuo paesello*, vas je v pismih gospodični Mílekovi že Gregorčič v mar jemal. Še dve besedi, pa se skobacám na tnalo, vam ga do razpenjenih valov povem!«

Vojaki so se grbili v suknjo. Se razhajali. Pesti mečkali v žep kot o dežju. Le korporal bi, strog, slovesen, častno sklenil:

»Čeprav oborožen, bom tokrat upošteval rek po stricu, muzikusu na pastirski meh, Tedúcciu: *Bister orel ne pokaže vsakič krempljev*. Pravzaprav – čigava so ta sveta tla? Zato mi ali govorite po človeško, da bom kaj umèl, ali pri priči grem!«

Skoz vrata gòri je odpri Wassertauer.

Si po klancu dol popravljaj pas.

Lucija Rev je fantu vzdignila glavó v oguljeni usnjeni kapi. K ustom

prisonila lonček – pil je, dih lovil. Jo gledal od strani. Jabolko se mu je potočilo iz premrlih prstov. Zgrabil je prosojno, zdelano Lucijino rokó. Jo kot v božanje ponesel čez oči. In si jo stisnil v rahel, skrit poljub.

Zunaj je Giuseppe Ficarotta, zasajen kot rakla v sneg, rdečo zvezdo zmuznil v mošnjič. Mižal v lačno ščebetanje krog koruze, s trga je zavijal iz vasi Ozebkov voz. Od Idrijce je krava kratko mukala. Pod lopo spodaj, krito s krpo preperete pločevine, je Upognjeni Matija drva klal.

Zvon je napovedal čas.

Lucija Rev je odložila v kuhinji skodelo pod lijak. Si slekla suknjo: V klanec je korakal, ko da se mudi, Giuseppe Ficarotta. Golša se mu je razvezala. Mu begala v zelenih resah na hrbèt. Wassertauer in še kdo, skoz mrak v kotu jih ni razložila, so prešteli z gumna ven korake. Vnémarno izdrli samokres. Pomerili, z levico v žepu – ko da pirhe sekajo.

Prek okna so, kot listje rjasti, planili vrabci.

Da bi zvedela, čemú jo bodo kraj stoletja vzklicali na svet – ni. Sèm, suhceno, predirnih, ribjih, žalostno uplahnjenih pa bistrjih, urnih, sinjkastih oči, se je pod večer kdaj Lucija Rev zvezila. K zdelani leseni gobici *Spomin na Bled 1919* potegnila kup otroških nogavic. Jih v blagih smrajah s petrolejke krpala:

»Zakaj ne tja, tja kamorkoli vzklicali, in ne drugačne?«

Ah, je proč vse. So mimo vsi: En krevljast fant se ni spotaknil, zavogláril skoz temò, k podoknici. Sem svoje dni artistične kuplete pela pod lampijončke v čitalnici. Z domžalskim slamnikom na rodoljubni trak drobila k maši, židana, kot vrabček zračna. Ko da nočem v rast – *Cebíba* so mi rekli, ker sem žvečila rozine.

Pa spoznala, da bom tod za druge, zase kvečjemu takó.

Med prvo vojno sem privlekla škafo v prah, da bi vojaki s krivčkom, znojni so bežali vkreber iz vasi v napad, zajemali. Vsega preveč. Jeseni so kopnele v sneg, brstela vígred v pasje dni, življenje je opletalo z veliko majhnostmi, kot roženkranc, vsega preveč. To revno pratiko naj bi zaprla smrt – je spet privleklo škafo v prah.

Kod hodi Nina Svjatopólkovna?

Prevezala je škatlo za čevljarski klej. Ji čez razpokano lepenko pomladila s svinčnikom napis *Obleka za na pare*. Pod pokròv že kdaj zložila čevlje, znošene, na gumb. Izprano krilo. Mašne bukvice, te so z dišavnimi platnicami rabile mišim za kolač. Beneški molek. List v hrapavem ovitku davkarije iz Tolmina:

»Nimam nič. Zapuščam ga nikomur. Z vprašanjem, ki ga nočem noter za vso večnost: *Le zakaj?*«

Splezala na stol. Škatlo sunila vrh vzdane police, da so naftalinske kroglice zročljale. Spotoma pobrala večše, puhce. Krpo stresla nad lijak. Mislim ukazála skoz hodnik, jih bo že dohitela, v mračno spalnico: Je tam čumel Egidij, brat. Srebrikaste naočnike potiskal v strmo plešo. Pest ogledoval na pol pedi. Si s škarjicami trebil v luskast palec – žalost mu je praskala srce. Tik o vseh svetih mu je ženo rak na posteljo spodsekal. Krog

božiča pa v rakev iz rumenega lesa. Bolščal je, brljav, preplašen. Si pred vsákomer, zgubljen, očital: »Sam sem jo dovolil dati, a ni res, kako se reče, v mráz!« Pa so sosedge posahnili k izbi, pa je v noč samotno drsalo iz kota v kot: »Je kar odšel, kako se reče, don Penzion. Jo kar nazadnje zjutraj sneg pokríl!«

Čmévki tožbe izza vrat so jo z usmiljenjem strašili. Ko bi vedel, če bi zvedel, saj ne bo, *kako se reče*, prizanesi, Bog – potrkalo je: Leonina Svjatopolkovna je tiho vrgla ruto, čopič, barvice na mizo, dlan odprla v dim:

»Baldrijanov čaj?«

»Rada bi umrla zdrava, boš?«

»Je kaj narobe?«

»Prav gotovo ne.«

»Pravim: Bolj narobe kot navadno?«

»Pride čas, ko starost ni ne lepa niti nič.«

»Koliko jih pravzaprav imaš?«

»Sem vsa že porabila.«

»Pippa snoči ni bilo.«

»Ga zebe.«

»Čákala sem. Dremala, od mraza. Spala ne: Kako mu je, v drobcenem letalu izgubljenemu sredi neba, s črnimi prepadi naokrog brez zvezd? Pravljíčno?«

»Kot nam. Le da nam Pippo kdaj lahko zažene bombo.«

»Nam, Lucija, ne.«

»No, pa na nas, da bo razloček. Zjutraj se bojim vsegà, pod véčer Pippa. Sem se v ponedeljek vprašála: Mar je res vojak? Ni vrag, ujeda, netopirjasta pošast iz *Razodetja*? Pribrni, pri priči zasmrdi po božjem srdu, vtaknem prst v uho – pa če se v oknu steklo stresa, se Lucija Rev ne sme? Nina, na, polento sem popekla. A Marije ni?«

»Ni. V Mišji vasi je trem botram do večernic omeglilo vid, ker so navpik v sonce zevale. S trpotcem so jim zmazali oči. Jih v jetra pokrepčali z brinovcem – ne jenjajo.«

»Saj bi jo Pippo srečal, nagel kot arhangel!«

»Če je le zaradi Pippa ni? Je v Mišji vasi počil glas, da bo napisala Bovčánom čez oblak posebno pismo. Mavrica iz kapucink ji bo za brvco. Kot bele lastovke bodo krilatci švigali. Improvizirali na majhnih kontrabasih Straussov *Pizzicato* – sonce bo plesálo! Če so dnevi sivkasti kot mišji rep, kot mišji rep enaki, naj kar napove, kako nam bo.«

Lucija Rev se je zjezila v smeh:

»Za bitje vem, ki kaže več razuma z žlahtne zadnjice kot raz obraz!«

Nina Svjatopolkovna se je pokrízala.

Srebali sta grenki baldrijanov krop.

Trske so cvrčale v plitev plamen. K Soči se je trgá vranji stok. Polenta je kot mandeljnov rogljič rdela s porcelana, v kolobar porisanega z drob-

ceno trstiko – Svjatopolkovno je kraj Poltave tik pred vojno snel voznik bahaške *lancie*, bliskaste od žarometov, praporcev, mačjih oči, vózil je molčečnega ravnatelja, Gregorio Scarpa v trdih, žoltih škornjih, z butaro na M v gumbnici, v pepitastih jahalnih hlačah, z brkami kot črna zobna ščetka vrh črnkastih, mesnatih ustnic, kraj Poltáve: Tam so zidali tovarno čevljev. Dve usnjarni. In kar zraven gre.

Svjatopolkovna je stregla. Jim v jedilnici vrtela gramofon. O snežnih ujmah, skrivljenim v tobačni dim, v smrad svetilk, z voščeno rožo v rdečkastih laseh prepevala kozaške pesmi. Hlipala poldrugo noč, ker ji je Scarpa, s čepico na obrveh lep kot komisar, zaupal, da bi jo v odjužnih sapah krog evangelista Marka, če bo mesečina, nič ovir in pametna priložnost, naj velja, kar mora, na Sardiniji ukazuje čast, ugrabil.

»Saj ni treba, saj ni treba!«

Božala ga je v izbrito lice. Z breze v mrč je treslo sodraste snežinke. Srež ji je nosnice cukral.

»Sama grem! Se le potruđi, le povej: Kam?«

»Ga ni, Sardinca, s takšno ugrabitvijo.«

»Se le potruđi!«

»Nak, še v krstnih knjigah ga nikdàr ne bo. Ko da bi ugrabil Rusijo.«

»Mi edinole nakaži smer!«

Mahnil je čez kupček blatnega snega. Z obzorja so štrlele smreke. Luna je brlivkala v meglàh:

»Italija!«

Kriknila je. S čelom tolkla brezi v lub. Gregorio Scarpa je iz aktovke privlekel košček palmovega mila, doževo palačo iz kositra, *Peruginov* čokoladni pirh na presenečenje. Olesenel:

»Jaz bi jokal, če bi moral zapustiti domovino.«

»Jočem! Mar ne jočem? Oh, Grigorij, jočem!«

S palcem si je brila sółze z ust. Smrkala v debelo kito. Scarpi kot podobico poljubljala rokó – po službenem ovinku prek Tirolske sta uzrla Sočo. Sinje se je grizla v prod, brizgala navpik, praznično dišala po jesenskih vrbah: Kmalu naj bi jo podjarmil jez. Kvartir se je ponudil v címborah, v orehah, soba, tolikšna, da je prenesla dve črvivi postelji, kos mize vmes, *Jezusa vrh Oljske góre*, okensko zaveso na žeblih, omaro, ta se je hrešče odprla, če je Scarpa zjutraj kašljal. Vleklo je od vrat, Nino grje zeblo ko doma, le da prijazno, v dušo ne.

Telo pa potrpi.

Družini je v zatohlih sencah krog ognjišča bajala, da je Grigorij v Rimu meni, tebi nič lastnik palače s 25 okni. Sama pa sirota po šivilji v gledališču, plemkinji, in s sabljo pokončanem Svjatopolku Galaktiónoviču, nadporočniku klarinetistu v bataljonu carske garde – vrisnila v jok, starkam so se veke stresle v strah: »Ker znajo v grapah nad Jadranskim morjem, v Rusiji pa pozabljajo, *Rdeči sarafan*.«

Zaselek je trdel v ponos, ker je pred vsem Uralom, vsem Triglávom ruska žlahtnica pri njih izbrala dom. Pod mrak so ji z napajanja gonili krave k oknu, mukali za lahko noč. Ji kdaj zvečer prinesli ribo, draga jajca za

drobiž. Ali zastonj, v vedrcu za mleko, jagode. Bežali k Soči, ko je žabje suvala v spodnji srajci skoz tolmun, javkala, kot v krčih sikala, drhtela – blaženost je strgal kralj. Ravnatelja poklical k častnikom. Ravnatelj je poklical Scarpo. In o ponedeljskem svitanju oba ostro zagnal nad krvoločne Grke.

Svjatopolkovna je gnala vrišč, ko da kolinar pika v praščka. Kito razpustila. Se zavila v črno. Dlan prožila v zrak – sonce je vrh klanca brž ožgalo tovornjak. In Scarpo, stal je kot rejen svetnik, če bi svetniku kdo poveznil čepico na obrvi, obesil aktovko za vrat, oprtal čutaro, trebušasto ko termofor. Še hip je v Nino nemo čeljustal, z desnico strmo v pozdrav, že ga je zalila zgodovina. Ji v podobi troblje kraknila z ovinka dol.

Ose so vzbrenčale. Koze meketale.

Svjatopolkovna je porožljala z vratci na kapelici:

»Bo res pomlad, Marija? Nisem o vseh svetih?«

Čez približno mesec jo je Scarpa prizadel, nepismen:

»Ljuba prek dolin, iz mórja v plamenih, žena! Če bi me ne pekla zgaga, že v Poltavi sem jo držal proč z *Magnezijo v kroglicah San Pellegrino*, bi poročal: Zdrav sem, tu! Kako ti gre, mi piše kuhar, izobraženi Francesco Baldis, knežji v brke, da podobnih nisem niti pod prestolonásled *cenzurirano* zaznal, ko je prišel muharit k Soči. Hvala, gre, mu narekujem. Šepetam, zakaj sovražnik me poslušá. Mi umételno uresničuje srčne želje tebi na papir. Sedi na sedlu, jaz na tnalú. Čas, če mu le znaš prisluhiniti, je davi rekel, rabi za zdravilo. Kaj naj še povem? Oblaki so nad nami kot pri nas. Ni malo ptic, je dosti kavk, ravnatelj je pa *cenzurirano*. Si je omislil dečka, Grka, da bi ga na jésen, če bo mraz, manj zeblo. Smokev je dovolj, krademo pa ne, kmet je v vsako figo trnek skríl. Ravnatelju blažim z mlačnimi kopelmi otiščance z nog. Mrmra: *Ne delamo, predragi Scarpa, zgodovine – zgodovina dela nas!* Me priporoči, prosim, Kristusu vrh Oljske gore. Svečko mu prižgi. Váruj, da se ti ne bo zavesa vnela! Napredújemo v krogih. Moja divizija je *Regina*, shrani zase, je skrivnost. Kreto so zaradi nas zasedli 26. v maju Nemci. Vrgli so padalce, in planince *Edelweiss*. Na nos na vrat smo se iz Rodosa spehali na čolničke, z njimi *cenzurirano* sardelice love. Spremljali sta nas topnjači. Pod znorelim soncem smo tjavdan korakali tri dni. Po naključju srečali kraj Jerapetra, mesteca, Germane. Čákali so nas, klinci, kisli od robotih šal, čeravno naše dolge puške 1891 vzbujajo povsod respekt. Rastlinje je dišavno. Ravnatelj mi je razodel, da piše dnevnik *Sladki moj Egej, ti grenka vojna. Spomini stotnika na italijansko ekspedicijo proti Kreti v 1941*. So pa beznice v Rodosu spodobno založene s turškimi mladenkami, obritimi na *cenzurirano* balin. Nemci generala Studenta so utrpeli mrtvih, da se mi ta vroča tla vidijo kot z mortadelo obloženi kruhki. Naših kdo je kdaj dotalno trd od vina, rezanega s smolo. Se drži za hišo. Davi ga oslovski kašelj. Zjutraj pa si mokro cunjó pod čeládo zamečka. V diviziji so našitki beli. So simbol, ravnatelj razloži: So znamenje vdanosti do spodnjih hlač naše savojske veličastnosti, kraljice. H koncu

grem. Če bi le padel, mi ográdi v srcu *gregoretum* iz rdečih, belih in zelenih rož. S sólzami ga kdaj zalij. Ga s križem straži – ondi bom, bom domovina! Pismo daj učitelju Premáteju, naj ga pri veronauku bere šolarjem. Po zmagi se ti bom naznanil telegrafično. Poznam primer, ko je vdovi ob vrnitvi počilo srce. V pozdrav ti z grških skal pošiljam v orlovih krempljínah čvrst objem. Pobožam te, kot samo jaz umém, po tvoji plemeniti *cenzurirano*, Gregorio Scarpa, stotnikov *chauffeur*. Gospe prilagam en poljub na róko jaz, Francesco Baldis, regimentski kuhar, če bo treba, strelec. Kamor pridemo, je druge strah! Ne bojte se, za Scarpo jaz stojim: Mu vamp ne bo splahnel!«

Svjatopolkovna si je v nočeh oči ožemala. Iskala skoz papir na Grško. Svečo žgala Jezusu vrh Oljske gore, da se je v strop nasmódil krog. Prežala kraj kapelice na pismonošo. Ko pa si je ta primaknil torbo, kriknila kot kanja pod oblak. Vzdignili so jo na lestev. Jo po utopljsko pritovorili – Francesco Baldis je sporočal, da se je primerilo, kot je Gregorio Scarpa v prejšnjem pismu želel:

»Mladim bo za zgled, kako naj stopijo za nami v regiment! Odpeljal je ravnatelj: V goràh so ju na mah in *cenzurirano* napadli, s ceste obrnili v prepad. Ravnatelj je dobil debelo kroglo skoz naočnike. Mu je le stekelce zdrobilo, srebrasti okvir pa sem poslal gospe. Gregorio je z olupljenim kolonom padel iz vozila. V kolobar šantàl – so s hriba vanj volkovi hropili. Dvakrat spustil vodo v sneg. Legel za borovec. Se nazadnje *cenzurirano* pod pelerino skrnil. Mu z divizijo nisem mogel na pomoč. S krsto pa. Vzrok smrti: Že omenjeno koleno. Komplikacije: Prav takó že navedeni sneg. Mirno je na tujem zmrznil. Zagotavljam, videl sem po dolgih dlakah, skrčenih pesteh, steklastih očeh: Z mislijo na vas, gospa, ki vam prilagam en poljub na roko jaz, Francesco Baldis, kuhar korporal.«

Svjatopolkovna se je, sirota, stišala. Odpirala Luciji. V sivkastih popóldnevih k Luciji. Zdaj ji je otrok nabral madronščic, óni krizantem, pa je Gregorio Scarpa na fotografiji v cinastem, pološčenem okviru ležal vrh nabuhle pernice kot v majceni, stekleni, mimo mere okrašeni krsti.

V pasjih dneh se je čez noč sosedom dala v dnino. Trgala pod znojno sonce, z zore v dežju prek njiv. Grom je sekal. K Soči streščil brzozavni drog. Senik vnel – so jo bežali gledat iz globljih lin pod streho, piko z ruto v pljuskih podivjanih trav: Oj, bi zaripli grajski mrhovinar, grof Menín Tolminski, bil te zagaráne plemkinje vesel! Meglò pa sta gostili dve megli: Čemú je vzela tolsto laško šemo z butaro na črni M? Zakaj ne mara gor, nazaj, h kozakom, v *Sarafan*, domov.

Lucijo Rev je molk jezil:

»Poltáva! Mar ni tvoja?«

»Pač, Lucija. Moja.«

»Korporal skrivaj mrmra: *Bojim se, torej sem*, ker v trumah, divje kot rdeče mravlje napredujete.«

»Pač, napredujejo.«

- »Jim za svobodo gre!«
 »Pač, za svobodo.«
 »No, boš po končani vojni šla?«
 »Pač. Kam?«

S tedni se je primeglila tretja mègla: K prav nobenemu je med evangelisti ni. K črnim, k belim, k Nemcem. K zamorjenim Ukrajincem v krznenih, blatnih suknjicah. Še k našim ne!

Lucija Rev je tjavdan vrgla:

- »Sam si, Nina, nič.«
 »V peklù jih je čez mero, pa?«
 »V nebesih?«
 »Tolikanj so blaženi, da zase ne vedo.«
 »Nina, Nina, daj cesarju, kar mu gre!«
 »Je Scarpo vzel, da bi ga Bog ubil. On naj daje.«
 »Pa prihodnost?«
 »Vse od rojstva sèm je zame ni.«
 »Nikdàr ničesar ne poveš o domovini!«

Svjatopolkovna je mrzlo zrla k oknu:

- »Dan, oh, kakšen dan! Za klanec h Golgoti, ta dan!«

O prvem snegu, tiho je tacal z žlebov, se je zapredla, se zapletla: Potovki sta ji z Goriškega prinesli v listnem košu rjast stroj, imenovan *pletilni* – kmalu so si žene tajnikov, alpskih častnikov, gozdnih miličnikov kazále z jopic čaplje v ločju, papagaje, veličastnega metulja laštovičarja. Ne s hlevsko metlo ni ne z robcem, pisal se je rojstni dan Marije, máhala Italiji, ko je to peklenšček z bičem gnal kot prašne polhe Soči prek mostu: »Vojska ni drugam v rabo, ko da jo potolče vojska.« Stala je v stelji, v Scarpovih rumenih škornjih, veter je kdaj s treskom sklatil pest orehov z vej, angórka Matrjonica se je ozajčila v spodobno gnezdo, list za listom je zapraskal v zid, rdel na tla.

Lucija Rev je stresla rese las:

- »Kronali te bomo za županjo, ko bo vojna proč.«
 »Lepo. Takrat me todle hitro več ne bo.«
 »Jih mar ne bova s cvetjem pričakáli?«
 »Kamor rdeči vdoro, je tam pri priči črno.«
 »Naši bodo rožnati!«
 »Jaz pa velíka kneginja Nastasija Aleksandrovna.«

Lucija Rev je pihala čez mlačni čaj:

»Ta Dreja Noe, ta ima živali rad. Pri Betlehemu ga je star škorpiljon usekal kot modràs. Če kdo, bo vedel, kod brklja električna kokoš. Prek Afrike? V mezincu sem nosila pol priročnika *Za hišo, dom, po raznoterih virih zbral 1916. Frančišek Majdič* – zdaj mi pa grozi, da bo napredek meni nič zalil deželo! Zadnji čas, od mučenika Herkulana sèm, vsepovsod o teh mogočnih jajčaricah vsákdo šepeta: Svétijo da izpod vek strogó kot štor v močvirju. Nosijo na pet minut. Celó ponoči, zlasti ob cerkvenih praznikih! Ko znesejo, ne vzkokodajsnejo. Le roža jim rdeče zažari, in pozvonijo kot na pošti telefon. V še tolikanj zakotnem gnezdu se nabere jajc zvrhoma kot

pirhov v shrambi za veliko noč! Vêčkrat pa gotovo več – ni slišati kot čudež?»

Sonce je z ledenih rož venelo v oknu.

»Čudežev nikoder ni.«

»Oh, Nina, so!«

»Samo čarovniki.«

»Krist, o čem čvekam!«

Lucija Rev se je zmeščala v trd nasmeh:

»Nedoumljiva ženska bo, sem tik po prvi vojni brala v *Wiener Illustrierte Zeitung*, vekomaj nedoumljiva. Žalostna, oprezna si. Osamljena. Živalca. Prek pa piha čas – preveč noči ti v solze gre. Bog jemlje, Nina, Bog bo dal. Kot címbore v sadovnjak.«

Hribi so si s Soče v bok obešali steklene sence.

Sedla je globoko v ždič. Z naočniki skrbno pospremila, prek njih, brez njih, slovesno, Svjatopolkovno: Marogastemu, raskavemu koledarju *Birra Dreher* na hrbèt je Leonina risala *Rodovnik narodno zavedne rodovine Rev, odkar se ve do zdaj*. Svinčnike mehko izbirala, prebirala. Začetne svaljke črk vlažila s čopičem, da bi se barve zlivale v čeden splet – zasutek bi prerisali polikanemu koledarju *Il Caffè Mattioni* na hrbet. In rodopis obešili.

Drvo je raslo – s korenin, trmastih kot kremplji skobca, z grušča, z nageljnov je gnala lipa. S črnih vej so kot srcéta o božiču s smrek visele letnice z imeni. Deblo, beljeno kot mlaj za maj, je polžasto, srebrén ovijal lovor z liro, spomenik čitalnici. Pa skrit namig za čas, ki bo: »Starodavni kralji so požgana mesta zidali ob sanjah strun!«

Rod je, Nina, od vsaksebi prikapljalo – z Benečanskega se je skoz mráz ob Soči vtikal praded, Anton, krošnjar *Hrupilo*, ker je z vrišči kot skovir klical kupce na semnjih. Ni se bal podpisa s pentljo, ko so se v deželi križali, Anton. Pa ded spod strmih sten Dalmacije, Aleksander, častnik. Častno je končal – ne v praskah s Turki, pil je rad. Opit prijatelj mu je suktnjo skril. Je pijana družba šla iskat skoz vrt: Je suktnja migala! Iz žepa v luč je zevala krastača, ko da bi se žolt hudič odpravljal iz peklà, sramota. Strel je stresel zor, utišal slavca – *hauptman* si je spustil samokres v srce.

»Trupla prav nikjer! Zgrabila ga je Soča. Žalost pa sorodnike, saj jim je Šandor svojo uro v smrt vzel.«

»Srce? Je kdo povedal, da v srce?«

»Pismo. Pahnil ga je v suktnjo. In k pisanju krono tri četrt nečaku, plahemu Mihélu, za klobuk, cedéle, popkar.«

Stric Mihel se je, po božji volji, čudni kot nikdàr, prhljajast, sramežljiv, znašel v duhovnikih. Dobričino je, malodušnega, zadržnega, meso pustilo na cedilu. Škof goriški ne: Grobo ga je spodil šentviškogorske kozle past. Župnikovo pankrtko je Stogar vzel, robavs. Dala mu je pet otrok, dovolj, da je imel o petku, svetku kaj pretepati. Ko mu je prva vojna strgala nogó, pod latnikom je v senci koso klepal, so pocmíhnili od srečnih solz – prepozno, do poslednjega je vse zaznamoval:

»Prvi je bil v kljuko zlomljen, peti nor: S krampom je skož Sočo v pene kopal rov. Mater, Nina, mi slediš? Jetika je mučenici zgrebla grob.«

Teta zala, teta Pavla! S kajzarjem je šla, z neumnim Curkom, rebrastim od lakote kot ruski ujetniki. Mi slediš? S sirotko je skidal žgance. Nič pozdravil, zaloputnil. Vrh melišč zajahal okobál rjasto granato. S klinom sekal pod bakreni prstan: Kmalu so nabrali kos črepinje s pasjimi zobmi. Kos ožgane srajce z gumbom. Kos klobuka s čopkom las za trakom – saj, slediš. Da ne bi mrtvega samo preklinjali, so si skož kletev vsakič potegnili križ. Vzbuž jim je nametal skal prek streh, potrl korce. Do jeseni so med hišami poti hrstljale, rdeče od opek.

»Takó pač – kaj nas žene, da se ženijo?«

Tu smo pa oče, mama, levo, desno, kot v 1919. na smrtni postelji. Zbolela sta, zaspala hkrati, pod ovešeno podobo sv. Katarine, zima zunaj je z meglò morila dan. Mi, se reče, brat Egidij, jaz, ona, varčna, ni je več, pametno ukazovalna, čista, še po drugem sinu kar *naša nevesta*, svakinja. Pa njunih šest, po vrsti: Deklice, in trije fantje. Meni, če pisarim, roka vzmr-goli. Zaspí. Se v sunku zdrami. Poskaklja krog palca, stárost.

Od mostu je z gnusnim stokom grizla cirkularka. Nemce zebe, žagajo pa ne: Dva Korošca in trstikast Italijan so zamižali. Pest s polenom ponudili pod zobe – prste jim je kot zaripel krapji rep tlesnilo v tla.

Žagovina je popila kri.

Je spričo škode na obvezah Wassertauer rjul, ko da je sam rumen. Skremženega Italijana treščil po hrbtù. Ga z brcami podil kot prazno žogo, da je mimo hiš zavijalo – pred zapeljivo reč postavil Kramarja, grobarja. Ta je brke vihal v sidro pod nabrekli nos, pljuvál prežvečene tobačne pljunke, vsákomur najprej zabil oči v oči. In za dokaz, da še ima čekane, škrtnil.

Če je z dedi na vejah šlo brez težav, Svjatopolkovna je vsakemu narisala pod zlato zvezdo črn križ, je pri živih klecnilo: Pa Zdravko, primož bratovih otrok?

»Molk se je udril čezenj kot jeseni grob.«

Lucija Rev je s trmo vrgla:

»Naj živi, doklèr ne zvem, ali živi!«

Stresla zdelane roké:

»Strah me je strahu pred strahom. Piši!«

Nina je pod zvezdo skrila rdeč vprašaj. Namočila čopič – o vseh svetih, slana je prežala s pomorjenih trav. Dan je mrl v mir. Zdravko je prišel potrť, nizzdol za grmi, kot žival. Nina je rožljala z okensko zaveso. Priložila ribo, koruznjak. Spod Gregória potegnila naročaj odej. Stresla zvrh omare jabolko. Skož kozji hlev, kot po navadi, Zdravka odpeljala k ápnici, pod zid.

Mlahav, bos – je čevlje pustil kraj peči.

V jamo, tolikšno kot gnojni koš, postlal natrgano slamnjačo. Krog glavé ovil, kot starka, sivkasto volneno ruto. V kot odložil svečo, svinčnik, samokres. Svjatopolkovni pomahnil kot o pustu šema – zal pa ne: V nos

nakljukan kot čarovnica, oslovski v usta s prégli okajenih zob, ves mama v bistrjih, rjavkastih očeh. Rosilo je. Dišalo po robidi, snegu. S Soče v mrak je ténko tonil vonj po vaškem dimu.

Nina je čez apnico podrta ploh in snop koruznih butar. S koškom, hitro mimo murv, šla v kolovoz, da bi prinesla iz vasi novic o maminem umiranju, zavojček *Sigaret MILIT*, hrano, zobno ščetko – kaplje so nadležno zbadale, ko trhlo smrečje.

Izza hiš je rezko vpila cirkularka.

V trg je kot ujeta sova suvala s kovanega balkona vrh županstva luč, jécala na zarjavelih kaveljcih – je bore senc, vojaških ali ne, plahnelo križem kot s pokopališča, da bi se katera spet snela na vogalu z vrat, razpadla v noč.

V kuhinji je brat Egidij vezal muhice za ribji lov. Si jih, vzdihljáv, zabadal v palec. Lezel izza škarjic, nitk, racakovih peres, lepila k oknu. Jih podržal na temi, momljaj. Jih potlej, zdrgnjenih oči, ogledoval pod žarnico na senčnik iz umetnih, rožastih koral.

Svakinja je v spalnici lovila zrak na zganjenih blazinah. Z dolgimi rokámi v raklast križ prek rjuh – ko ni bilo domačih, je na stol ob zglavju sedla smrt. V belem, s koso, zamolčána v tla. Redko je kaj kratkega, potihoma zaupala, kot v četrtek, s korcev je po žlebu rášplal dež: »Ta! Kot pižmovka je, pedenj možek, bruhtil iz tolmuna. Se pod luno grel. Pridirjal. Ti z boleznijo zavdal, pretkani škrat Škripajzelj, ta!«

Nina je kraj mize pila čaj, ko je Luciji zdrsnila iz koška kjantarica z mlečno kavo. Se raztreščila v stekleno plundro: Vrh zaselka so prek Soče zropotali strelj. Vmes ko da nekdó kriči. Potlej odmev, tihota, plaha od ugibanj. Bežen belkast krog ob ápnici, zarisala sta ga privid, je Svjatopolkovno prešlo. »Ali svetilka, Nina, nam pomagaj Bog, žepna!« je Luciji dlan odrevenelo sunila k stikalu – v kuhinjo je vdrla noč. Na črni peni je še hip, zveržen, čofotal Egidijev stok:

»Muhi je ime *Večernica*. Postrv v Idrijci gre nanjo kot, kako se reče, miš na sir. Spet ni elektrike, Lucija!«

Nina je nestrpnost prebedela v stolu, v suknji. Zjutraj se je leno tjávdan, kot od maše vračala. Se že sred klanca stresla: Kot v zmrzáli trupla so krog apnice ležali ploh in razmetane butare. Na žimnici so se svetlikali debeli tolarji sesirjene krvi. Gaz je šla od jame k vratom. Tam so čevlji zevnili v Svjatopolkovno – jih ni sinoči Zdravko dal sušit pod peč? Zaprla se je na zapah. Nogé so ji kot v nevihtni burji vzdrhtevale – kdo je vogláril, naju kod izdal?

Popoldne se je zlegel glas, da je pri Sv. Mavru grob, ki ga v mrliških knjigah don Penziona ni. Pa spričo zmrzle ruše pod bezgòm tolikanj zani-krn, ko da so v hitrici zmašili noter psa. Je Ficarotta, zamrličen v lice, kmalu javil, da molči, čeprav je sam ponoči slutil marsikaj. Ni dobre volje – vzroka za posebno slábo ni. Naj obvelja za zdaj sinočnji rek: *Beseda je žebèlj. Nanj filozof obesi misel, vrag pa nas.*

Na škatli s svinčniki je plaval črnook labod. Pisálo je *OTHELLO*, spodaj 889. Ob srebrnem robu pa, rumenkasto, *Fabricacion Alemana, Kiel*.

Svjatopolkovna se je vrnila prek Lucijinih zatrganih besed: »Bolečina pokonča, ljubezen oživi. Včasih, Nina, bo narobe res: Ljubezen umori – ozdravi bolečina.« Ko je zabledela v suknji, z okna zrla v sanjski ples meglic na Soči, je tam gôri, daleč kot nikjer, žametno brnel skrivnostni Pippo, paral luni skoz oblak, stresal rjuhe zlatega prahu pod hrib.

Naj reče kdo, naj: Rusinja! Je Zdravka ona spotaknila v past! In bo kdaj blizu iz noči prišel korak. Grušč bo škrtal v sêncah iz kostanjih vej. S kolom bodo, jim je zadnje dni v navadi. Naj si vrže ščep pepela na lase? Kriči, da je kot v burji čista? Nič umazana – umiva naj pa se.

Grob, ne radoveden ne izbirčen ni: Samo pogoltne.

Čopič se je zvil. Ji v zvezdo spustil packo.

»Srečko,« je Lucija potegnila vzdih kot iz vodnjaka. »Srečko. Je sorodnik že zato sorodnik, ker ti je sorodnik? Nas Gospod nameče v kup. Vžge kot hlapec konju vsakemu drugačen žig v bok – Srečko! Zdravko bi mi brata z žalostjo pobil, ta nas bo s sramoto. Kdo ga je na ladjo norcev, ki že v pristanišču tone, gnal? Kot sv. Fortunat Oglejski mlad, sklesan, je v prepovedani čitalnici po hlevih angele igral, berače, rokovnjače. Jókali smo. Tiho ploskali, to si spackala, Nina – kaj ga je h galjotom gnalo? Stisni v madež, kar si je prikrpal na rokav: Morje adrijsko! Tik nad sinjo črto rdeč cikcak, argonavtsko barko, kaj vem, Triglav!«

Srečka, miljenca, je čas sesiril v domobranskega podčastnika. Le redko je s kolesom švignil iz Tolmina dremat v tetin nauk – vabila ga je s palačinami. Jih vsakič spekla dvanajst. Navsezadnje tri. Mu po zariplem Wassertauerju na znanje dala, da jim, samim, ni grdó. Mami bo držala svečo, naj ne bo v skrbeh. In ji zaprla, kot je prav, oči. Ne, mama po nobenem ne sprašuje: »Včasih radovedno gleda v kot. Kima. Hlipne. Zrak lovi.«

Luciji se je Srečko trgal kot ogrlica iz belih češenj – zjutraj kdaj že je prišel, na primer, spraskan in jezljiv od ponekod v hribih. Z dvema, izza cerkve. Italijani so krog divjega kostanja gnali vrišč. Ko divjaki k Robinzonu, s palci, mastnimi od lojne juhe, tipali v drevo. Tam se je na rjastih žebličkih zvijal list, podpisan s krevljasto rdečo zvezdo:

Nak, ni mu obupati, narodu slovenskemu! Ne ljubijo nas nikjer, povsod nas sovražijo. Ali preštejte, koliko malo jih je dandanes, ki so odpadniki svoji slovenski domovini. In kako mnogoštevilni so, ki sveto služijo ti domovini! Kaj bi bil Slovenec brez ljubezni do svoje domovine? Kaplja v morji! Ta ljubezen pretresa narod od prvega do zadnjega. Ona nam je rodila naše bojevnike, ona nam bo ojačila naše otroke! Zatorej, mati Slovenija, bodi si jedina, bodi si na štiri kose razmetana, ne obupaj! Od nekdanj je živel tod tvoj rod – in tudi v prihodnje bo!

Lahi so žvepleno kleli. Zadnjico lomili v lub. Brbrali – Ficarotta jih je, plašen, tih, s pestí mu je trijančil grozd menažk, skrivaj podil.

Desetnik ali kaj Lev Pohajač, pijan se je krasil z *ljubljsko srajco*, v lica ko dva žolta pirha, vmes kragulji v nos, pokal je na vse: Bog bo že spoznal svoje ljudi, jih mojih svincev varoval – Lev je papir posmuknil z debla. Ga zmečkal v žep: »Drug ne sme teh limanic obežati!« Se blatnih škornjev razkoračil v Italijane, ko da jih bo pocurljal. »Le mi!« Sonce se je kot ognjen balon snelo petelinu vrh zvonika. Sinjkasto se je izbrusil dan – kam se bo s te klavrne galeje Srečko vzel? Vse rabi za usodo. Kaj pa kani ta, zakaj, kod, s kom, oh jaz ne vem.

Od spalnice so stopotali zdrsani koraki. Ura je drdrala. Jok se je zavibal v stok – jenjal.

»Ven in ven ta *jo pri Sv. Mavru v grobu zebe!* Kdaj jo bo pokopal? Ah, zavidam ti, sama si!«

»Skoz noč v noč se te, Lucija, zmislim: Ker pod nemško brambo spiš.«

»Se senc bojiš! Čeravno v grmih, so zveri?«

»Niso. Žal.«

Lucija je pometla ko drobtine v dlan:

»Znorela bom! Egidij cvili. Tiplje v temi po stenah. Snoči je do polnoči muhico iskal pod posteljo. Zasmodil rjuho, vosek zlih. Našel poročni prstan, njen – s prašnim prstom v sólze ribal. Se razribal v pustno spako! Tu pa ti v vidov raj spričo zapletk!«

»Zaradi česa?«

»Kaj? *Zapletke* so zapleti, če jih nakotíjo spletke.«

Zgrbila se je. Potišala. Se stresla:

»Strašno, Nina, če bi vendar ti imela prav!«

»Sem iz dežele, kjer se ne bojé volkov.«

Začelo se je, se končalo s Scarpo – kam? Zdaj ždi pod ploho, kraj križpotja, bosa. Pri odprtem oknu bo večer. Podobo vrh nabuhlih pernic lepša kot pred vsemi svetimi nagrobnik. Venček vije z vijoličastim trakom *Svojemu GS N, vdova*. Skraja ji je Scarpa znamenja pošiljal, kot pri fotografu tog. Se miło kremžil – le prepil se kdaj naguba v okenski zavesi. Tele vzcokotá skoz hlev. Petelin se kraljevsko razpotegne v krilih, se zasači, ko da bruha krik.

Čemur je kot na labodji vpregi pobegníla od Poltave, ji tesno sledi. Bi se končalo, kot se je začelo, če bi ji Gregorioví domači pošto dali? Počen vrč, počen vrč – ob Scarpovem ugrabljanju ji je preveč razganjalo srce. Pravljici je konec. Pihni v luč! Otroci, spat.

(Se nadaljuje)

Ubogo slovensko meso

(Odlomek iz romana, II)

Saša
Vuga

Da bi vaščanom osvetlili pot h kulturi, so Italijani priredili nogomet. Grobarja Kramarja poslali k belemu kuratu Kómacu z latin-skim izzivalnim pismom v Tolmin – preden se je ta zatrgal skoz robido slovničnih napak, je Wassertauer stopil iz št. 6, rdeč. Na kratko, ihtast mlel, da Keifer ne dovoli srečanja:

»Ker se Balkan začinja že pri Dunaju, je rekel *Dunaju*, torej pri

Dunaju!«

Pa ker je sreča domobrancem, je uganil iz zaupnih poročil, bolj naklonjena v ljubezni kot pri igrah – z ročnimi granatami bi jim vsilili podaljšek. Strojnice poskrili k okencem krog trga. Italijane pometáli v Sočo, v Idrijco, z mostov, na bajonet.

»Naj se zatolčejo med sabo, da bo mir.«

V soboto si je Ficarotta gumbe šival, pral ovratnik na volneni srajci. Vzel na pósodo Egidijev lovski pisk, zmečkano medenino na zvozlani vrvc, je rigala kot poštni rog, se zliznila v klarinov vzdih – zadela ga je čast: V spopadu bo sodnik. Potrkal je pri don Penzionu. Ga skoz okence povabil na dogodek. Župnik je zmomljal. Z jezikom vzbunkal lice. Trznil, stokal. Tarnal, da je siromak v čeljust: Zmeraj ga v škrbine zgrabi, če bo jutri dež – jutri je z ovčic mehkó rosilo sonce. Ficarotta je, slovesen, bled, vstal ob drog. Veter je drhtel v zastavi, jo ravnal na vzhod. Zapiskal, sopnil. Z molznega stolička razodel:

»Nikar vojaki, misijonarji rimske misli smo. Kraj Tibere se je rodila očetnjava – se v valovih Soče prerodila! Bog mi stoj za pričo, ko vam kaj povem.«

S palcem je zatlačil k tlom:

»Med bojem vsak tenkó prisluhni vase! To sem praktical v smrklih dneh, vedril v dežju po lazaretih. Revežem poslušal v hropec, ali duša, ko zapušča rebra, frfoli s peresi, kot skovir. Respekt k spušenim polknicam gospoda Keiferja, zaveznika! Je po zasluženem kosilu pri počitku – várujte se brc v nart! Cela noga je bojevniku neznansko bolj v prid kot magdaleni vémo, kaj. Če vsákomur ne bom pravičen, bom za vse pošten. Ali s pregovorom: *Star maček se ne speče!* Zmágancem bo Pappalardo, kuhar, dal

kozarec cividínca. Zmagovalcem dva. Z gorčico, s švedsko se napoprajte: Pod popek se, se pod hrbèt – planíte kot žrebeta! Novčič v zrak!«

S hriba sta po kanje, predirljivo, švignili letali, špriklasti v rdečo zvezdo, videla se je kot morski rak. Strehe stresli. Hušnili nad Sv. Mavrom. Se zvrnili. Se zravnali. Se vrnili. Rjuli – Ficarotta je razbijal po granati, z žico vzdignjeni ob kol, plat zvona. Divje pihal v namečkani žvižg. Žile so mu kot srobot obrasle vrat – piščalka pa ni marala v poplah, kot klarinet o vrtnem plesu je žvrgljala na mazurko.

S korcev so ko toča tolkli prazni tulci.

Škrtnilo je v drog. Se z lilastimi bliski pokadilo. Ficarotto zvégnilo s kolen, šest vatlov stran, mu zbrusilo skoz hlače kožo – tam je klečal, ko da moli, majhen Nemeč. Kotlovinasta verižica mu je zvrh žepka z uro nihala prek prsi. Kri mu je krog počene glavé štrcala v svetniški sij. Ficarotta se je zvrnil obenj, Nemeč je uplahnil čezenj, ga zanikrno pokril.

Prah je prhal s hiš, z dimnikov peščeno rdeč.

V tihoto je razstlalo stol, strte sanke, karabinki straž, pod kamnito klop kolo, klobuk, sivkaste copate, v kravjak, zvito kot menèk, žlico na grobó vpraskan monogram RO. Z mize je v pokopališki, sinjkasti nemir zaklokotala Pappalárdova steklenka, vino pljuskala na punčko iz rdečih cunj. Veter je brnel v zastavi. Bežal k Soči. Se na listju, rjast, vračal. Dim od prask se je povezal v culo. Visel nad vasjo. Sonce si ga je v zahod optralo – zavrnilo je spod voza:

»Župan, zlodej mi je nôgo zlomil!«

Iz udrtih vrat je kavsnil starin vek:

»Ne zganjaj zgag, Sovdat! Kolar bo novo stesal!«

V trg je vstajal, križem, pijan, potovec Sovdat. Konec okovane šule shranil v žep. Se s palico majal, ko da vesla:

»Župan, kje je župan!«

Se zavijugnil prek nastlanih strojničnih granatk, še toplih tulcev, tolikšnih kot zróbkan storžek. Pappalardovo mokroto spraznil v golt. Punčko frcnil kot rdečo žabo k Nemcu. Si zatolkel kučmo čez uho. Premeril hrib in rob neba – pod mizo zdrknil. Vpil, da je zvenčalo v oknih, mráz je čipkaste zavesice obešal k steklom:

»Brž k županu, naj napravi red!«

Meglà se je v krvavkastih pramenih strgala nad bratoma: Srh ob napadu je, preplah za mamó, Srečka vrgel na kolo, ga iz Tolmina zavihtil čez klance. Tu je, tam v mrak frlel mrzlnec kot metulj belin. Je hitro potlej počil glas, da ga je kraj dobnav, v borovcih, čakal Zdravko. Mu z verigo strelov strl blatnik in natrgal vilice, upihnil luč – je opletáv, na sedlu, Srečko čofnil v Sočo.

Nina je ponavljala, da bo narobe:

»Srečko je počakal vrh stečín, ki se skoz leskovje tik strmih skal spletajo na pot. Vendàr – počakal koga?«

Prvi zad za kamnom góri, drugi zad za kamnom doli sta skrbnó iskala

kroglam prek olesenelih trav in prašnih vej. Se pikala na samokres, doklèr jima ni Wassertauer zropotal v pomoč z rdečkastim, nagóbčnikastim avtom, okrašenim z medenino, s štirimi zvonovi ob straneh, tolminskih ognjegascev – Nemci niso pušk rabili, tolikanj je voz grmel, pokal v skrpanem izpuhu, treskal s trdimi kolesi na položene lesene žbice.

Naj ne bo, naj vendar bo, ljudski glas je le pri bogu iz mašine glas boga: Srečko je prišel po klancu dol pred most čez Idrijco. V temi je iz Sovdata tlel kot zasmrajena repatica dah po žganju.

»Nak, župan, lahko ni šel. Spotikal se je.«

»Ranjen?«

»Kapo klatil z las! Ihtel.«

Odpahnil je v pritlično izbo. Scilla, ranocelnik v zobotrebčastih, blestečih škornjih, v lica kot močvirski ptič, je tam skrbel za rdeči križ: Vrh ozke posteljice, na komolcih, s hlačami pri gležnju, ranarju v naočnike, je Ficarotta bočil prizadeto plat, od jodovih marog podobno mušnici. Zdravnik je spet približeval brljavo žarnico v krožnikastem senčniku. Nosljjal, naj pride, kar, električna kokoš, če za natančnost ni več pametnih svetlob. Spet z dolgo iglo zbadal Ficarotti k drobcem, da je stokalo, sestavljalo pregovor: *Maščevanje, sladka juha – tekne, ko se ohladi!*

Srečka ni to noč nihče več videl.

Ficarotto pa: Z vzdíhljaji se je, v korakih grbil s klanca, ko da bo zdaj zdaj počepnil k dèski na štrbunk.

Lucija je oči ostró priprla v molk:

»Ju bom že spravila. Pred gričem palačink z orehi. Mi pomagaj pamet – njej pa Bog! Brez kap in pušk sta dobrohotna, svetla, pridna. Od solzic in žametnic pri Sv. Mavru nam bo mama dala blagoslov.«

»Dotlej pa Kajn in Abel?«

»Marsikaj se tod, ondod lahko zgodi.«

S čemernim hladom je stegnila prst:

»Vrh vrhnjih vej obesi Tono! Tih, počasen je. Besede šteje kot pri baldrijanu kapljice – bo daleč zlezel.«

»Dam vprašaj? O dveh ne veva nič.«

»Jaz vem o vseh vse!«

»Zadnje poročilo se glasi, kako je pretepač Carnéra, pred polomom še, v Furlaniji Tono skrtil 1943. iz vojaškega v svoj kockasti meščanski kraj.«

»Strašni rokoborec, plemeniti Primo! Kogar je usekal s pomečkanim nosom, s konjskimi zobmi, je ovenel. V Ameriki si je primlatil zmagovalski pas, težak poltretji funt zobarskega zlata! Poštarico Pepo, ženo, vzal iz Baške grape: Zvarek spil, da je Bepínin oče bil na Piavi *dekoriran podpolkovnik pasjih vpreg* – Tona je v Carnerovi oblekici migljjal kot miš v mošnji. Dva telovnika blaga s hrbtà izrezal. Z bucikami hlače pod kolenom spel. Pisemce poslal, da bo do ponedeljka tu. Izginil – praviš, vprašáj?«

Nina je zaprtih vek poslušala Luciji v stok. Rožnata meglica je zalila

urt. Strel je strgal v pajčevinasto tihoto, tonil k Soči. Z okna je viselo sonce kot steklen uhan.

V kozíco je Lucija stresla pest krompirjev:

»Jah, končajva to božično drevce! *Deklice* kot grlice potakni k rogovili levo, v ABC – Polona je, škrlatna v nos, prinesla davi suhih jurčkov. Revi raste nov mozolj. Mirka mi od svečnice, ne: Zadnjič o treh kraljih, ni poslala iz Gorice vsaj zaboječek kvasa – nič soli, nič petroleja! Kaj bom pa prodajala? Egidij ne ribari, nič, z muhicami se igra – kako živela? Cilka prileti povsod kot maček iz zvonika, na spodvihan rep. Ji v dušo vidim: Se me res boji? *Petelinček lépo poje sred nebeškega veselja, ker bo jutri velka maša, bo Marija v nebesa šla!*«

Pela je s presihanjem, kot star studenec, ki pod mrak usahne v svišč oledenelih trav – Nina je dremávo Apolonijo prislonila k veji, brkasto v upadlo ustnico, naočnikasto, pod život kot vreča jabolk, zmeraj je na trg prišla raztreseno, pomembna kot paradni konj. Suhljata, živčna Bogomira je pripotovala ob sobotah – zdaj nič več: Pod jezom so letála vrisnila na vlak. Jih zamašila v predor. Čez uro so iz mastnih saj puhnilo v večerno sonce, od senika je zahreščal križni ogenj. Steklo je iz oken pokalo kot prepečenec. Frcalo pod strop. Lokomotiva je, oklana, rjula. Brizgala iz ran po vampu vrelo kri:

»Zahvaljen Bog, ubili so kurjača. Strojvodje ne.«

Cecilijo je poznala le s podob – z birmanske, v nabrani svili, s popki mavčnih rožic v laseh. Cilka benjaminka, mačja v zrklu pod oglem lokom obrví. Celó v tolminskem kinematografu se je prezirljivo štela za najlepšo. Zrla v strastne krike zbičanih plesalk, v roké, spuščene s kanapeja dol prek platna, pikastega spríčo ščurkov, vlažnih peg in muh.

Petelinček lépo poje, je Lucija pela. *Sred nebeškega veselja*, strgala v drobnjav krompir. Premražena, pogumna siva ptička, kam, je Svjatopolkovno za hip obšlo: Tod vsakdanjih hudodelstev zlepa ne bo konec – rajši bi na mah omagala pod križem drugih! Veke, vnete od strahu, ji je skrivaj zmočila solza. Dan je ledenel v puščobnost, kot navadno pred nevarnostmi. Za hrib je hitel, bel labod, oblak. Veter mu je kot potuhnjen pes sledil.

Lucija si je v okno podložila štruktlasto blazinico na ples holandskih dečkov v snegu. S čelom, hip na hip, tihcema, le za poldrugi prst, odprla rebrnico, praskasto zaradi grint sprhnele barve – v hlad je vstajal vonj po mladih mrtvih. Zatemnela Soča je nemela. Vetrč je tolmane kodral, zganjal vanje svaljke zlatih kač. Mesec se je kobacal z oblakov. Veličastno mesečino lil čez hrib.

Na lepem je spoznala Ficarotto. Gnal je vaško babico, kot mati božja skrito v ogrinjalko, s torbo na ponikljano zaponko, v grobih dokolenkah – ko da babica Balbína koga žene, jedra v bedra, jadrna v korak, čeprav je Ficarotti glodal bok okoren, bobnast samokres.

Tam so, tu vojaki stali kot ugasle sveče.

Mimo je zahrbtno šla, v naočnikih, tirolska v klobuk, rumena senca.

Trg se je krog droga z lučjo tlakoval s temnimi četverokotniki vseh vrst vozil. Zmáhnjen avtobus na drva, spraznjen sedežev, je klopotal kraj lip. Notri je ob sveči ležal, razkoračen, hrustast, korporal. Bledo plešo zibal v gnezdu las. Črna brada mu je prek pasov legla kot podoba z martro na mrliču.

Scilla, ranar, se je s klanca strgal kot prikazen v halji. Hitel h klópi – tam je gibal, zleknjen, gobast v nos, kozak. Peno prhal, rigal, brbotàl. Kot v stari pravljici je vrh zvonika ura jeknila v polnoč. Tik pred gostilno je, brezumen, hripav, Wassertauer tolkel z žarkom iz svetilke v zemljevid. Častniku pod kučmo, s krznom krog vratu, pojasnjeval – mož je, zajemalkast v uhlje, kinkal. Pest prislanjal v odpočitek na ročaj tatarskega bodala v nožnici.

Lucija je kraj špranje tipala nizdol, čez tiho zmedo, v poplah, za Srečkom. Vzdihnila – od spalnice je zropotal Egidij. Vdrl na hodnik. Navijal gramofon s Carusom. Klical ženo, jojhal. S pipo trkal v vrč.

V bronelih kosih se je ura spet zmetala k Soči: Tovornjaki so vzhrumeli za odhod. Se poravnali k senci hiš – do lojtrnic vsak navrhan s trupli. Kot vizir kornetom v sedlu jim je kri zakrižala obraz. Jih vkovala v mračno rdeč cement. Nogé v škornjih so štrlele kot s krtine zmrznjen krt. Kolena, zgrbljena, kolena stark, so butala nikamor iz razklanih hlač.

Plaha revščina brezupa je Lucijo stresla v stok: Ta kup porodnih bolečin, oledenelih v sapah s Soče – daleč kod nobena mati še ne ve, kako se ji bo s plundre k vratom prispotikal pismonoša s črnimi naušniki pod kapo na skleninast postiljonski rog.

Nebo se je ocukralo z božičnimi slaščicami v obliki zvezd.

Zgrabila je v blazino, ko da se udira, se grbanči pòd – spodaj je naravnost vanjo merilo tjavdan oko, prelito z mesečino. Zlezlo je prek vek. Vrisalo kot lazar srebrasto voščeno pot v polt. Fant je, čemerikast, ozek v život, obakraj prečke sta mu k uhljem mrla plitva čopa, s tilnikom obležal v strganem trebuhu mladega volčjaka – drob ga je okronal kot kolač.

Velo je po kislem. Žarnica je kot kadilnica ométala v sunkih trg – z linico svetlobe v žarometih je pokopališča na kolesih pritajeno vzelo s klanca, prek mostu in gor. Zadnji je pocvilil z vratci avtobus. V piskih, hropcih zdrobencljal nizdol kot spitan prašček: Korporalu, kri krog ust se mu je kot shlajene mrvice kositra lesketala z dlak, so plešo zagnili s suknjo. Sedli naokrog po turško. Častnik s kučmo se je držal za ročaj pod stropom. V škornjih spal. Sij na dragoceni nožnici je kresal iskre, drugo je zapleskala temà.

Luciji so v oči puhteli mavrični balončki, drobceni kot lešniki – mar sivolaska osivi? Tihota se je zredčila. Med nemimi postavami čez trg je kot natrgan zajec bežal bel papir. Meglica je od hiš do hiš v kotih predla mrežo. Senca v suknjiču, tirolska v gamsji čop, je prislonila daljnogled na klop, ki se je prej na njej ranjenec napihoval: Lev Pohajač, od kdaj si Pohajač na skobčji kljun tišči profesorske naočnike? Nogé v pumparicah je porinil kratko predse, začumel. Cmoknil v kletev. Jih prekrižal. Wassertauer je vrh kamnatih stopnic v gostilno ždel kot šolar. Mižal, bzikal, svétil v tla.

Mesec je zašel v oblak. Smukal svoje rjuhe s streh.

Od vhodnih, težkih, trhlih vrat na nageljne so v noč prišli Balbina, Ficarotta je tovoril porodniško torbo, Franica samo za ped čez prag, v pohójenih klobučevinastih copatah, kljub oglatosti zavibanih ramen – od vsega si je dlani navzkriž zatikala v rokav.

»Juhico! Vsaj od kosti,« je babica zapóred petič rekla. »Ne porod – polegla je! Ji blagoslovčki cepajolko tepke na Vincencija dan iz vej! Ah, ta bertoncelj, ta kljusetski zob je oče? Ta ognita buča s svečo kraj križpotja? Če bi zdravje kod bilo na prodaj, bi nesrečnica na mah bila baron!«

Ded je v veži, gospodar, zaškašljaj. Porohnel:

»Zapríte vrata, zunaj zebe!«

Ficarotta je, slovesno prizadet, odvrnil:

»Pa bo zunaj manj mrzlo, če jih zaprem?«

»Hja, juha od kosti! Med prvo vojno nam je mati pekla kruh iz mešanice mok in lubja, dragi moj!«

Ficarotta je privzdignil torbo, prst:

»Bi manj govoril, slišal več! In prek razgledanih spoznal pregovor: *Sleherno ščene se izza svojih vrat razbevsne kot mesarski pes!*«

Odšli so, dva naprej, Franica metuljasto nazaj – v ključavnici je škrtnil ključ.

Zor je rastel kot privid, hip. Obesil v lipе kepe kosov, hip – jim že pozlátíl črni lesk premrlih kril. Sveče so kot orgelske piščali pele s streh. Soča se je z lesk v leske pajčevinila z megló.

Lucija Rev si je potláčila volnen klobuček. V žep na suknji stresla ščèpek suhih sliv, da ne bi žvečila samo gorjupih misli. Zvrh omare snela paličico na koščén ročaj, nobeden hišnih ni nikdár uganil, kdaj so to starikasto gosposko reč krstili za *Elisabeth* – gnalo jo je v beg nikamor, kot ponájvečkrat o hudi uri, v Tolmin, k srakastemu Felicijanu Cijanu, kramarju: Skoz vlažno vežo z oleandrom v čebrù. Strmo po stopnicah, loščènih tu s petrolejem, tam z lanenim firnežem. V otožno izbo z oknom – kot podoba z jablanami, s sinjkastimi bleski s Soče, s kopastimi hribi na ozadju se je v belkastem okviru trhlo nasadilo v zid.

Felicijan Cijan je ovčje pel pòvsod.

»S kozami na koru ne, Lucija!«

S pentljico, trgovski pomočnik, zaripel, tolkel v čitalnici na glasovir. Stopal pred Miklavžem, angel. Hripal za Miklavžem, rógeljč. Se o pustu šemil, z ducatom srebrnih Francev Jožefov obakraj prsi, v Hindenburga po Mazurskih jezerih. Skrivaj pošiljal hribovskim otrokom abecedne bukvice, v rásti slab kot italijanski kralj, v hlačah brez pasu napet, v tilnik jajčevéc s svilenim pljuskom plavih las – pod siva leta mu je žena podarila hčer. Felicijan Cijan pa, od inakosti opit, ženi Kraljevo božično oljce *Mati Jezuščka doji*.

Lucija Rev je Felicijana Cijana zadnjič obiskala kdaj že – v rdečkastih copatah si je čez previsni trebuh zapentljál tribarvni trak s peterokrako

zvezdo. Skoz prihodnost križem vil čeljust s povešeno malino ustnic. Se razburjeno pospremljal, s trilčki, na violino, skakal. Iz razpoke v znošeni galoši poiskal 1 dolar. Ga razgrnil, da je štrcalo. Ga delikatno dal potehtati Luciji v dlan:

»V tem znamenju boš zmagal, je z neba oznanil križ rimskemu cesarju Konstantinu!«

Ji zarotniško mrmral o jajcih, ki jih nosi, jih za nas vali električna kokoš – pa se, opêntljan kot župan, zmuznil na stranišče. Se zakavljaj. Se usedel. Šavsnil po papirjih na žebljù.

Bledikasto dekletce v kitkah je kraj mize spet dajalo punčko spat. Žena je prinesla cajnico koruznih, opečenih krušnih kock. V skodelice nalivala ječmenko. Vdano, zadovoljno križala izlužene rokê na prt – sonce je mrlelo čez Tolmin, veje so se klanjale vejàm v vetru, ko je v spevoigrah preizkušeni, piskávi Felicijan Cijan kot s prižnice oznanil iz pobarvanih srcét vrh vrat:

Pripadniki osvobodilne fronte! Pa da ste rodом s Kranjskega, iz Untersteiermarke, iz Provinze Goerz, vrnite se! Dobro se bo ravnalo z Vami. Zopet bo dela in kruha. Mnogi od Vas so siti preganjanja, podenja, stalnih zasledovanj. Vaša borba je nesmotrna! Prebivalstvo se s studom odvráča od Vas. Govori o Vas kot o rokovnjačih. Ostanek pri tolpah je sigurna smrt! Javite se pri najbližji orožniški postaji! Der Hoehere SS und Polizeifuehrer im Wehrkreis XVIII, gen. Roesener.

Žena je, smehljajasta, mešičkasta pod modrimi očmi, s priznanjem kimala iik od Lucije k trem umételno izrezanim srcetom:

»Vaš mu jih je, teh letakov, za četrt oprtnika prinesel, Srečko, dvakrat, v temi. Prej je Felicijan Cijan trgaj v tržaški *Piccolo*. Nama pogosto marsikaj prebral.«

»Rožica, kako sem bral?«

»Če bi za palec bolje, bi slabó.«

»Prav!«

Bilo je na večér oznanjevalca Petra, čudnega v priimek Krizolog.

Lucija je kot Jurij v zmaja palico zabolja v dan – srebrni vonj po smrti ni zapustil hiš. Kraj kolesnic, ki so jih snoči utrlji tovornjaki, scviljeni pod zmrznjenim pridelkom prask v goràh, je sopol toponos kamionček z ujetniki: Dremali so na nogàh. Fant v suknjiču z odparanim ovratnikom, pepelast, si je s slino močil veke. Stisnil ogledalce v zrak. Si s štrcljem črnega glavnička zabranàl čez grivo – Ficarotta je, nemiren, poležan, bolščal kot v vrbe o povodnji. Šepetal v napolitanski nemščini, da ga je strah in:

»Kdo bo plačal?«

Wassertauer, mrgolévast, prezirljiv, z ročnimi granatami okrog pasu podoben sitnemu, razdraženemu grbcu, se je, neprespan, ozrl:

»Mlin na veter nam, ljudem, kroji korak.«

»Povedal bi s pregovorom o strganem konopcu: *Zvežemo ga, vozal bo ostal!* Je gospod stotnik vsaj za tren pomislil?«

»Je: Kdaj sem si poslednjikrat prezračil samokres?«

Ficarotti so ramena zdrsnila kot z obešalnika:

»Storila bosta torej z nevsakdanjo uglašenostjo duha.«

Wassertauer je, nevaren, grob, obstal:

»Storila kdo?«

Ficarotta je, nesrečen, zvezal nohte v kljun. Z obrnjeno rokó zakavsaval vanj:

»V očeh pohlevnih že so tod granate!«

»Bolj se bliža kraj, zaveznik, manj te je.«

»Vrnita jih v Tolmin, to breme, v zapor!«

»Ti ni v hlačah kdo iz gnezda padel? Kam, gospa?«

Lucija je pomáhala k zapahnjeni čevljarski trgovini. Z ogla tam je trg ostro zavil na pot. Sneg je škripal – v nočnih škornjih na lesen podplat je straža v suknji stala kot pozabljen zvon. Wassertauer si je rezko lomil v prste. Zoprno je pokalo, ko da z mrliča krade prstan na briljant. Mraz mu je udarjal z lic:

»Nak, nikamor. Ne.«

Obraz Lucije Rev, razumen, trpek, je odrevenel. Pa se razsul v rdečkaste marogice:

»Bi se lahko, gospod seržant, obesila?«

Zvrh tovornjaka se je ujetnik, drug, pogrintan s kučmo iz sesirjene krvi, pretegnil, ko da bo zarjul. Suha, sinja dlan v razdrapanem rokavu si je otrepljala nos.

Lucija je zaklicala skoz Ficarotto:

»Vi, Giuseppe! Starka, vajena v življenju le bolezní, žalostí, obupa, vprašam: Se lahko?«

Ficarotta je pomlatil. Zvrnil glávo vznak:

»Saj blebetate, blebetate!«

Wassertauer je pozibal vrv, z lakta mu je v tolsti štreni tleskala do tal:

»Ni prepovedano.«

S treh kamnatih, zaobljenih stopnic v gostilno je zravnano stopil Keifer, v iskrem jutru trd kot slepec, porcelanasto izbritih lic. Fant z zrcalcem, počesán, je spustil rôko, mačje zehnil. Dan je krepnel kot v žledu rjuhe na vrveh. Keifer se je vzpel k vozniku. Suknjo poravnal s kolen – od Soče so se v klin zagnale race. Sihnile čez hrib. Lucija, s palico Elisabeth, v klobučku, drobna kot oskuben ptič, je postopicala. V klanec k cerkvi je, kot zgrbljen pod otroško rakevco, usihal Ficarotta. S kape se mu je odpel naušnik. Mu klapál ko tretji uhelj čez uho. Wassertauer je, lesen v granatah, sédel. Vrv rgel za hrbèt – so šli.

V ponedeljek je meglà obrasla dan, ko se je s klanca dol prismukal Jernej Zlod, cerkovnik, nastopač v pohlevnih burkah, fotograf: Pred *camero obscuro* na magnezijev tresk, je tarnal don Penzion, mu je farane

pačil v Turke vrh izkaznice – smehljav, z delavsko, ploščato čepico skrbno postrani čez voščeno plešo, je pritiskal pest na križ.

Potrkal, se primigal.

Stišan, bleketal Luciji v kuhinji kot skoz rešeto v spovednici. Plesal z mišjimi očmi. Tjavdan iz žepa poiskal šop slik, zavutih v domobranski slamnati papir *Tolminski glas*: Lobanjast, pašnjast griček na Cerkljanskem, gol kot Golgota. Pet sliv na levi. Črna brv stêze v sneg. Skala, tolikšna kot regimentski boben na kolesih. Plot iz vislic je Lucijo spomnil na okoren smerokaz v nič – fant z glavničkom je v zanki ždel kot angel, sramežljivo nagnjen k rami, počesán. Nogé, so ji podobe z ujetniki padale iz rok, mu je za priliko posodil Krist z razpela, bose, krčevite v parkljih prstov, s piko gležnja ob razpraskanih straneh. Zada se je packa sonca trgala za smrekov gozd.

Sklatila je naočnike. Zrožljali so na tla.

Jernej Zlod jih je pobral. Zavil bridkost v časopis, otrkal žep. Razložil: »Drugi plačajo za grehe prvih.« Povečavo je naročil Wassertauer. Delal je prek polnoči, ga zdaj spod vek srbi kot od peščenih zrc. Je prišel, da bi ga poiskal, kot zmenjeno.

»In vprašat: Ali bi na veselici zaigrali staro snaho? Ženin bom pa jaz.«

Brbónčast, pijanski v nos, čeprav ni pil, je vlekel sapo, delikatno stiskal pest na križ – v solzàh ga je premerila kot skoz razbito steklenico. Z nohti, rjastimi od soli, si je zapraskal pihelj k uhlju:

»Ali pa, gospa, vsaj na klavir.«

Lucija je, omagana, molčala.

Zunaj je meglà hlapela, ko da se podira hrib iz pen.

»Vsaj na harmonij,« je zabléknil, vzdignil čevelj, ko da tlači meh:

»Zraven bi prepevali, kot svoje dni v čitalnici, *Planinska roža ti*.«

Ura na češarek je drobila molk. Na vejici pred oknom se je gugal ptiček. Peskasta svetloba se je stresla v kuhinjo, zasula fotografa do kolen.

»Slovenci strašno mremo, Zlod – kako si upate!«

»Gre za povzdig duha, gospa.«

»Čigavega, v teh sodnih dneh? Boste nastopali kot Emilijan Piščalka, poštar? Davkar Schrot v policijski kapi? Neme vloge, neme niste zmogli, Zlod! Edini stavek je namesto vas Plahuta, šepetalec kriknil med ljudi: *Kočija čaka!* Padli ste s peči, je zastor padel – Zlod, si upate?«

Prosila je, razburjena, slabotna.

Mora ji je sólze plala z lic.

Jernej Zlod si je odpraskal pihelj. Zvito kimnil:

»Peč? Ah, pač! Je vam lahko. Imate dva piščanca v peki. Naj prijaha Peter, naj potrka Pavel, vsakič jim bo pravšnji šel odpret.«

Vstala je, da je od mize jecnilo. Vhod odpahnila, rezko, na stežaj – s stopnic je Zlod odšel kot s kajfežem izpred oltarja, zmrdnjen, mrzel, v dimu pogašenih sveč.

Ker so ljudi bolj begale vsakdanje dogodivščine kot svetopisemski

potop, je Dreja Noe lágodno, marljiv kot mravlja, ladjici koval ime. Se opotekal kdaj tik *Varne plovbe*. Potlej daleč v *Hojo prek valov*. Se na Silvestrovo zamislil k zvezdam, kot kanarčkov se jih je zmigljalo v hrib. Ujel ščebet *Pravičnim bo sijala luč* – mu je zdaj sinilo skoz mrak med grmi. Žmeril je, ali prihaja človek ali Nemec po stezi, ali žival.

Ob trhli bukvi, ometáni z ivjem, sta izrasla dva – zadržni, ministrantski Rajko Zajčjibob v udrti kučmi, brivski pomočnik, žabast v nogé od italijanskih ovijač, je puško nosil zdrevenelo kot orožnik.

»To pa je tovariš Pepi Spah, *Pištola*.«

Kot puščavniku so mastne štrene Spahu svaljkale sencà krog motnih, sitnih, trzavih oči. Hrbèt je čudno grbil stran. Mrmral, z zobmi zamlel, bziknil. Se prestopal v okovanih škornjih: »Soča tam, kdaj zapljusne skoraj kot Guadalquivir, ta Soča tam!« Odmášil scufano pletenko. Brisal dulec ob rokav: »Španija, pelin, Zajčjibob! Smrt v močvirjih, strte trte Vandaluzije, bikci, prah – Guadalquivir!« Ponudil sebi, njima, sebi žganje, neseta ga ranjenim. »Nas kmet podpira. Marsičesa nam ne manjka: Tu, par volnenih nogavic! Kmet preži, vohlja kot volk – ve, kod se plazi sapa zmag. Le kjer smo mi, je spredaj. Če smo zadaj, bo na màh ta zadaj spredaj! Tu, jabolčka, orehi, pet piškotov,« je zaprl zob na torbi: »Kaj bo jutri, vem, ne vem, ta kmet! Prerokbe so težavne – zlasti za prihodnost. Se smehljaš?«

Dreja Noe je zalomil spokano, pordelo dlan:

»Kadar sem vesel.«

»Kadar pa nisi?«

»Se smehljam za jezo drugim. Njih zavist me zveseli, se spet smehljam.«

»Te je, ni res, oklal škorpion?«

»Oklal? Tolikšen kot jar potočni rak.«

Zajčjibob si je zapraskal h kučmi, kimnil, se pokrižal med oči: Mož ni nor, je versko nor. »A tako,« se je Pištola zgrbil pod obrasli vrat – podal se je na inšpekcijon, ker je uganil iz terenskih poročil, da neki Noe zida Nemcem venec gnezd, ki naj bi pot ob Soči gor Angležem tlakovala s trupli.

»Strelnih lin, skritih v okenca za vesla, ni?«

»Vesla?«

»Kdo bo rinil to nerodno reč prek pen, Bog?«

»Tako približno. Šlo bo čez potop.«

»Videl sem s trstiko senčena dvorišča Vandaluzije, Zajčjibob, zidanih čolničkov ne! Kod kupuješ surovine?«

»Ficarotta, korporal, dela s kanglico za mleko Nemcem škodo na cementu. Mivke pa je od pradedov sèm dovolj.«

»Kam boš plul?«

»Gibraltar, imam maršruto. Črno morje, Tamatáva in podobno tja. Z malenkostnim postankom, da bi videl, kje je Kristus pokopan. So, ki trdijo *Jeruzalem!* Pa so, ki vrtajo do kabalista Hajma Vítala – ta učenjak je risal duhce rajnkih, ko so plavali zvrh mesečine na svoj grob.«

»Kaj?« se je Pištola pest udrla v sneg na čolnu.

»Luč sveta so mu našgali v 1542. Je hitro zrastel v spoznavalca tál-

muda, napeto pisal o preseljevanju duš. In da počiva Ješu Hánotsri, Jezus Kristjan, 126 kilometrov od Jeruzalema gor, tik ceste k vási Ain Zeitóun. Natančno pa: V Dolinici rožičevcev ni malo grobnic z Židi, ki so jih Rimljani križali. Hajm Vítal je v groblji sam odkril pol čevlja dolg, tenak žebělj, zabit priletnemu trpinu v nart, in 1623. umrl. Škoda, več ne vem.«

Zajčjibob, vrh uhljev bel kot rdeč radič, je golsnil:

»Saj bo grob, ker bo potop vesoljen, pod valovi!«

Dreja se je zviška pol, pol žalostno nasmehnil:

»Tam bo zelenica, piše v Ficarottovem *Družinskem koledarju*.

Z molzno kozo, z datelnovo palmo za popotnika. Je že tako. Preveč smo nič, da bi kdo vedel, Rajko, kdaj te bo požrl kit, kod izbruhnilo življenje. Drug pa ve, Drug – drugače bi bila temà. Se jaz in vídva, se nihče ne bi poslušal tod, v tem zimskem jutru.«

Dreja Noe, stanovit kot nasmehljana skala, je Pištolo zmedel – Pepi Spah je vzmrlel, nabuhel od zariplih brazd. Pa se odli v hripast pljusk. Sapa mu je ledenela krog nosnic kot bela brada iz besed. Zajčjiboba je prevlekla mrzla skorja. Siv, je tonil k tlom kot strah na njivi v toči. Veter je napenjal lok iz vej, rjo listja gnal skoz gozd. Noe se je čudil: Vetra ni. Ne vidim ga. Le po dejanjih ga spoznam: Ukradel bo klobuk.

Pepi Spah se je zahrkal:

»Ni dovolj, biti brez idej – treba jih je tudi pametno izraziti! Ne bo več tod na kikirik oznanjal ur petelin vrh zvonika! K nam brclja električna kokoš. Slepa ni – zrno je našla! *Duhci rajnkih*, Zajčjibob, ah!«

O treh kraljih da ga je, padal je leden dežèk, prek polnoči ob spanec spravljal spomenik Leninu kraj ukrajinskih sončnih polj na risbi:

»Večni Bog nima nikjer enakega! Iz direndaja zrelih žit raste pod oblak. S svetle pleše sèm, nazaj koraka regiment gardistov v sinjkastih paradnih kučmah. Z bronaste dlani, vržene v prihodnost, ropota z natančnostjo avstrijskih postiljonskih voz poštni zrakoplov št. 3, *Galeb*. V žèpkih na telovniku sta pivnici z razgledom – točijo sibirsko žganje, ob nedeljah kvas. Kje sedi pihalna godba, sem pozabil, pesmi ne! Šivi v plašču niso nit, so strelodod: Grom predela v tolik tok, da ne gasijo uličnih svetilk. Le polknico zapro, kdor jo ima, ko grejo spat: Vsákdo tam počne, kar hoče – pa če hoče ali ne. *Duhci rajnkih*, ki da plavajo nad svojim grobom, ha!«

Spet se mu je pest udrla v sneg.

Zajčjibob je potlej, na stezi, vrisani pod hrib, jezik stegoval v snežinke, veter jih je luščil z vej, ko se je Pepi Spah, pihast kot pokrov na ponvi, s hřbtom zgrbil ob drevo: »Kar ni danes prav, bo jutri kdaj lahko grđo narobe.« Drgnil se je, suval z nog. Lub je frcal kot ožgano žaganje:

»Premisliva za *ko bo čas*, kaj storiti s to pokveko.«

Zajčjibob je potemnel. Kratko vzkrilil. Ustnico zavegnil v strah – spodaj se je Dreja vračal, blag, oprt na veter, ko da plava, mrščav od klobuka na očeh. Dan mu je strmó izrisal vas, luske korcev, sablji na cerkveni uri – Soča se je stresla v vzbuh. Tih tolmun je divje planil, se nadržbil kot steklen. Krpe pen so plitvo padle v kolobar.

Vedra so zaškripala. Grabile grablje.

Senca sukenj je zeleno potacála breg:

»Lákotni vojaki so postrvim spet nastavili smodnik.«

S hitrimi, kokošnjimi korakci se je bližal konec vojne.

In brž potlej, jih je, smešne, Dreja gledal, kraj sveta.

Marec ali sušec 1946

Upognjeni Matija se je dèskasto zravnal – dan, le redkò sončen, sinjkast v sencah sivih skal, je trepetal v vejàh, ometal z vetrom, se sušil. Od Soče, Idrijce vsaksebi gor okrog se mu je, kristusu, ponujala dežela: Kot na zlodejev hehet. Velik dar, sem ga le komaj vreden, se je ovčje kremžil. Trkal v srajco, ko da brbotá kesanje. Pijane iskre so mu štrcale spod vek, zubelj v drobu zvijal rebra.

Zeval je, požiral zrak.

Večino moških je potolklo. Svet je širen, zemlja golta. Kdor se vrne, je zanič. Pohleven, spokan. Votel sod, odmeven spričo neverjetnih zgodb. Inákast – vòde ne drži. Koža mu čeljust odeva kot izpran obliž. Samokres mu, če ga zmore, mahedra kot vime s kože. Vojna trebi med vojščake – ni slabó, ni slabo: Drugim prostor dela. Boljše si Gospod odbere, gnoj porine našim ženskam, ni slabo.

Pripeljejo kdaj mladih krst. Notri ropota lobanja, strgan škorenj, včasih bomba, če si je ni rajniki snel s pasu. Razvijemo zastavo. Franica požanje snop marjetic, Nóeta naženem trgat v lovor. Potlej sopemo navzgor, pred Sv. Maver – črnih rut si več ne vežejo. Besed je manj, vrišča bore, ducat solz. Kramar čika, čaka s krampom. Kmalu je večer, in lunin črep nad hribom. Mrtvi spi kot živ, živ leži kot mrtev, jim ne dam miru: Svobodo boste z delom obranili! V poznih urah ura bije. Soča se srebrno vname. Netopirja krpata nebo – veselo jokamo, če gre junak od nas. Ponos in žalost sta v očeh. Kot v kmetovih, ko mora žet, kar si je skoz leto prioral, tacal domov z večernic spotoma občudovat v lesket pokončnih žit, ta hoja vkreber do grobov, v uveli smraji rož, pod poki barv na zastavi, v škripanju ožrtih pet čez grušč. Oh, nisem vreden, ne. Ko se v nedeljo, z nosom v roki, z britvijo spotegnem k ogledalu, zamrmram: Biti nihče je navsezadnje bolje kot ostati nič. Ne, nisem vreden. Kam naj se zahvalim? Bogu – ta hlapi, ga je le pol. Ljudje pa doli tam, na trgu, kvečjemu betežne mravlje.

Ficarotta, korporal, koštrunji v kodre, me je rad učil: *Nastavljal vrč, Mattia, kadar pada dež!* Povsod sem ga doslej nastavljal – je pa zame suša žgala zmeraj v pasje dni. Zdaj je prišel moj dan. Da je? Ko so tepeni Lahi zmagali, nas z belimi bandérami zasedli, so čez spomenik za XV. cesarski korpus tik ovinka v Baško grapo vdelali preklado pozlačenih črk *E venne il dì nostro 1918*, pa je prišel naš dan. Doklèr niso spet Nemci vdrli, skratka – od jesenskih moč 1943 marmornate klade nad *Hier kaempfte das XV. Korps* ni več. Naj rabi to za kisló znamenje, grdo v namig? Ah, si matija zabezljanih nog, Matija? Vse je pokošeno, na kolenih vse, kot romarji na Brezjah, ti pa v strah!

Kot list, ki se bo zdaj zdaj zvrnil, zaplahutnil, je na veji ždel prepihan kos, poslušal v ptičji žvižg.

Zemlja se rahlja. Z robid krepčilno veje po gorjupem – naj bom večno včerajšnji? Kdor si dočakal pol stoletja, kakšno vojno vmes, si videl kar dovolj hudob. Na vási se mašijo greznice. V nočeh diši po mrgolenju – dolgo ni razkuhanih, nabreklih makaronov vrh pomij, krvavkasto zalitih z mezgo, naj: Podgan je več in več. Eno pomendraš, pet se jih skoti. Kdor koga vodi, naj bo trd. Kamen h kamnu da palačo, misel k misli da modrost. Sem dosti molčal, se poslušal, zdaj bi sad obral. Občinski Skánkrč frca kamenčke z mostu, godljá: »Prišel je čas preprege oslov. Eni dol, drugi gor. Ljudje naj bodo srečni, četudi vsi pocrknejo.« To ne pomeni nič, pove pa vse: Kot kómu. Za svobodo bo dovolj, če meniš, da si res svoboden. O, življenje, utečeno, skladno: V miru mladi stare pokopavajo, v vojni stari mlade. Soča lije, se le kdaj skali.

Se od sobote sèm sprašujem: Zmore bebec tehtno misel? Skankrč, grintasti deseti brat, ciklamnom pravi *božje žličke*, jih gatí v nabiralnik, materi pošilja s pošto kam, čeprav ga je zavrgla, s piskrovezom pobegníla, jezuščka so zajci grelí, ded našel, sta potlej, lačna, cmíhala v zatohlem hlevu, Skankrč si je s klanca klatil:

»Dobri so pocepali, drhal je pa prišla!«

Sem dvojno stopil, da bi ga zapahnil. Pa z docela nepotrebno vzdignjenim kazalcem. »Skankrč, kdo ti je poslal to muho v glavo?« Stišal se je. Se umikal. Gledal sluzasto kot polž iz hiše: »Bog!« Nezadoščen, sem vrtal, kot mi je v lastnost: »Je domačin, ta Bog, nemara tujec, kje živi?« Posranček božji je po žabje skakal z leve sèm, na mestu tja. Otresal črne gliste las, na mäh pomemben. Krehnil pesem z razmetanih zob: »*Ko prišel v nebesa je Janez kaprol, patron mu brž k mizi pristavil je stol!*« Kaj več podatkov nisem zbral, zaman obljubljal gamsji čop, z orožniki pretíl. Da bistremu ne prideš blizu, norcu pa, več ne drži – znamenje, da orjemo pri nas v usodne dni.

S sredincem, s palcem si je nakoláčkal k vekam daljnogled: Vas mu je ležala strmo doli, pod nogámi. Črnc v zlatih, *doktorskih* naočnikih je tjavdan migal kraj mostu. Pogled na to človeško čokolado pod čelado je nedeljsko vonjal po vanilijevih rogljičkih. Onkraj je vojak racak, z brkami na snop, klican *druže* in kot z onega sveta, mozoljem maševal pred žepnim ogledalcem. S trga je cvrkútala harmonika. Sovdat je s prazno steklenico trkal po lesenem gležnju, Skankrč pel, Fon mehál, lomil kot oklan mučenec lice k rami: Lani so ga suvali do repatic, zaripli, ker da je za vzdig duha glasbeno nepogrešljiv. Zdaj ga branjevka podi s klopi, ga voha pes. Prihajal je paberkovat, sebi za spomin – so mimo šli, nad svojo žalostjo razpenjali v godčevo dežnik. Lucija Rev je drobencljala s paše, vlekla na rumeni vrvcí kokoš. Matiji je skrivaj dajala medenjake, sol, tobak za *fante v hribih* – medenjake je Matija hrustal, sol, tobak prodajal fantom, mar Lucija ve? S tesarskim svinčnikom jo bo v *Register* spravil. Ducat glav bo treba sneti, jih pol ducata prišiti, pa bo poravnano šlo kot vlak v predor. Poslednja bomba, ki sta jo letali z zvezdo vrgli za veliko noč, ji je natrla hišo, streho zvégnila kot zdrapan parazol do tal. V oblaku zmravljenih opek se je,

pajacasta od saj, prikobacála pred gostilno, do pobitih konj, v razsuta črevca pudranih z ometom. Krik zagnala pod nebo: »Zakaj? Vas nismo imeli kot otroke rádi?« Zadaj je v ožgani suknji, v spodnjicah mencál Egidij, nosil v spraskanih rokàh predpražnik – če bi kamen, ki je strl strop, spodobno treščil, bi dobrotnica s soljo, s tobakom ugasnila kot laterna v piš.

Ah, don Penzion, zamišljen skoz brevir, tik vrat na vrt – razdril si je daljnogled z oči, otrl dlan. Svoj čas se, pobožnjak samotnež, ni pokóril naukom don Penziona. K spovedi je rinil v Volče, k maši ob sobotah. »Stranka mora biti,« je mrmral. »Kdor si v čredi, bleketaš.« Božične hlevce je umételno rezljal, pa svojeglavo: Vtikal ob Marijo sv. Krišpina za moža. Krvavega Herodeža ostrigel na balin. Namesto angelcev prilepil v svisli tri premražene kolednike, izrezane z voščilnic, z vivčkom, mar Pištola ve?

Popraskal si je prst: Se steka ura, steče čas. Če bi Marija dala mir, bi brž opravili z *reakcijo*. Včasih slišim, ko leti čez vas, mehko kot uharica, v rdečem plašču. Ne, prikázala se tod še ni. Na Bovško leta. Me skrbi. Nekoč je Pippo paral noč, me v sanje valjal. Zdaj Marija kaže križarjem, kosmatim, kam – pa počí v temí, skoz okno. Steklo se zdrobi. Obraz čofotne v krožnik z joto. Ne pri nas. Pri nas še ne, če bi Marija dala.

Duhovit, izza dlani, je kómu kdaj zašepetal: Sledim le Bogu pa skušnjavam, sleherno pošilja on – s palico je potrkjal ob čoln, zaljšan s plesnijo, z razsevki sinjkastih lišajev. Tvegal je vzpon do skal spričo novic, da zmore Noe, varen pred izstrelki, v nočni beg po Soči. Spet potrkal, mlel, kako bi zidano pripravo stisnil sebi v prid, preden bi jo drug vpregel za obnovo: Pesek bi prevažali zvrh grap Tolminke, kamne, prod. Jo z dèskama za klop o praznikih združčili v rečni omnibus, k praporcu posedli Fona, k veslom prikovali ujetnike – pa če bi med ploho z bliskom Nemci kljun usmerili v nasprotni breg?

»S to Noetovo barko bodo še hudó manevri.«

Vstal je. Zdraženo iskal skoz misli. Zribal dlan, gubasto kot vime s sèski prstov. Naj, prišel je čas, ko bo ta roka tod kovala svet! Ali natančno, krpala, čevljar sem – kaj Upognjeni Matija še ni bil: Najprej se je mojstríl za krajo. Vdril za pokušino v domači kokošnjak. Kuri vrat nategnil, jo potlačil v malho, Berti, pes, ni hripnil v stok, je spal kot vas. Je ura bila. Dih je držal, se pretikal, stal v sencàh. Fižolovke so pošumevale slovesno kot ciprese – zjutraj ga je mraz oblil: Celó tolminski policaj bi ga v hipu hopnil, tolikanj sta z vrtnih gred zevala podplata, daleč krog samo njegova, prvi štrucast, kot je prav, drugi zlódejast, kopitast na spodviti nogi.

V cesto je Matija butal kot obut v kravjak. Pikal obse s palico iz češnjevine na obroček z rojstnim letom 1895. Od zdravja pokal kot suhljad. Se kremžil za vojščaki: Kakšen kirasir s čako na rumen kordon bi se naredil brez nogé! Iz vsake šeme, če tovari sabljo, se kot svit spotegne sv. Jurij – kot me je v zibko vrglo, me bo v grob.

»Manevri, Noe, pač.«

Kolenast, svaljkast v žamet hlač, se je kot z lestvic v zvonik odpravil ped na ped nazaj, upognjen v skromnost, v skrb za vse, ki mu jih je kot loterija o semnjù svoboda dala v pest.

S polnočnim šumom se je delal zor – dih vetra v češnji. Cvrk samotnih ptic. Postrvji tlesk pod most. Pik rosnih kapelj v žleb. Zvrh onkraj Idrije je trgal krike v mrak petelin: Ko da bi zavrt voziček škripal prek opók na klancu s Kozmerić.

Odbitki ur, mletje rjastih koles v zvonéh.

Lucija je odprla v sodni dan. Drobtin natresla kuri. Vzmet zatisnila s pogačasto blazinico v naslanjač – izba je smrdela od pomladi, krp in trsk, vlažnega prahu. V oknu so se na ugriz bliskali zobje razbitih šip. Spod stropa je kot kravji vamp visela preperela žimnica. Za tram, ki se je s strehe streščil v zid, sta se s petámi v zrak priščipnila Ciril, Metod na poti daleč gor v Slovane – kuhala je čaj iz bēzga, vijolic, iz benediktink proti nespečnosti, se mrščila v blažev žegen. Včasih ji je pelin dal v sen, težak od sunkov sanj. V razpoki, tolikšni, da bi pripeljal v diru skoznjo zapravlživček, je z meglic uzrla hrib, melišče, murve, kolovoz, perjanko dima s hiše na ovinku. Pike rac na Soči. Kos vrvi, čoln jo je o povodnji strgal, kot kravata je opletala s trebušnega topola v kodrce, ki jih je zarja zibala z vodé pod breg: Iskati kam? Bi *kaj* našla? Starci – bolj slepímo, več se nam kot o pasijonskih igrah vrača pred oči. Vemó, kako je kdaj bilo, ne vem, kaj bo. Je dnevu dan kot jajce jajcu. Se bojiš: Ker tonem v leta, rastem v strah? Ga ni, ki bi odgovor dal – pa je? Mar ni življenje, vsakršno, mravljišče iz vprašanj, ki se na njem pod večer beli okostnjaček zglódate postovke? Začumiš. Ni Kristus klécal sam, ni Simon iz Kiren zaradi lepšega ramen podstavil, za krščanski nauk?

Oh, je Egidij slišal praviti, v kamižóli, kdaj, kako nad rodod kletev tli v podobi črne repatice. Slišal ênkrat, je nobenkrat: Brata sta, pradedá z Laškega ali spod strmih sten Dalmacije, v krsti pokopala, tik potoka, živega sovražnika. Na ravnem polju, v rž. Opila sta ga z drožnim žganjem. Pel je, vriščal kot puran. So na pokròv že tolkle grude. Mesec je rdel. Presojne vile so se v vrbah zvirale, kačji pastir brnel – pred smrtjo se je stari brat po smrti mlajšega spovedal. Župnik je pod spovednim pečatom jécal, zledenel, celo za grob nič zvedel. Oni je zavpil, odstokal.

Greh pa pustil nam.

Iz naslanjača je puhtel zadah po morski travi. Kura je pomembno žmerila na šopu stelje v posteljni omarici. Z ovinka je pod murve vstajal vrh širokih hlač pritlikav kmet, oprtan z mlekom. Krsta – kdor ima, mu Bog doda. Krsta je Poloni spraskala oko: Vročina je topila zrak. Na lepem so komarji kot plesnoba pregrnili strop, kresnilo je z jasnega, zgrmela je nevihta, žarnica je mrkala. Čez luže je zapeljal tovornjak. Ženske so se shrivolázile. Polona je sopihala, si ni bila dovolj – zastavo je nosila. Gaganje se je potišalo vzdolž stranic: Na podu je samevala, po dežju mokra, v soncu borna, krsta. Mimo so drevesa ropotala. Se ne ve, kdo je za poldrugi prst, spoštljiv, odškrnil: Notri videl rôko v roki, rjavkast pas, rokav. Žalost se je brez posluha zlila v pesem, veter jim je v veke vdiral, prek Polone sém je tleskala zastava, potovale so na zmenek v Tolmin – pokròv je planil v tla. S kolen je, z ognjem norca pod očmi, vstal mrlič: Legel je, se po vojaško pred neurjem skrnil. Pa zamečkano gledal kot vsákdo, kadar se zbudi. In si na glávo vlekel kapo z zvezdo, rdečo kot česmín:

»Hudič, ne lije več!«

Ženske so bežale v krog, sejale krik. Polona je opletala z zastavo, bila po mrliču, da bi padel, kot je prav. Takrat je tovornjak pobrcal z zadnjimi kolesi, ritnil iz kotanj – spolnilo ji je na blatnih dèskah, omahnila je, z gležnjem obvisela z blatnika, se ribala s komolcem, z nosom v grušč.

Pa šepa.

Vsakomur se oberoč obeša k pázduhi, v nos kot vnémarno prikrpan čep, o petkih s črno záplato, o svetkih z osmojénim stekelcem v moževih naočnikih, če gre na zmenek v Tolmin, matronska v prsi, turška v brk: Dlake si je prej pulila krog božiča, za veliko noč, zdaj jih le na pol opazi. Če kaj rečem, me premeri z zaplate globoko dol. Mož ji vzhaja od ocvrtega krompirja v majhen šir, hlače zgublja, s križa kaže kurjo polt. Mrlič Kobal je spet urar, v zdrsanem vojaškem sukniču, nad vrati mu visi lesena ura, tolikšna kot pivski sodček, tu z arabskimi, tam z rimskimi številkami, smehljav, pohleven, sam, čeprav doslej ni šla Polona nanj ne z bev ne z mev – ima pa Felicijan Cijan o njem nemirno mnenje. Bog kroji po domišljiji, nas kot regratove lučke pihne v svet. Če je le njemu prav, naj nam ne bo?

Pustó je. Nine ni. Ne Ficarotta, da bi me jezil.

Se vrača ta, se oni vrne – Rusinja je kar odšla. Naphala zgrbljeni Gregoriov kovček, pokleknila med ključavnici, tiktak, v obraz kot kamen, zlezla v plašč, obšit z debelo nitjo. Stala sem ob *Jezusu vrh Oljske gore*, temna kot razpelo. Z jablan se je tresla ploha. Tik, je kovček zevnil, tak. Pa ga je v križ prevezala z vrvo za telca. Si pahnila prek ramen dežnik. Veter zunaj je utrujeno plahnel. Se skrnil za hrib. Na màh udaril – plašč ji je zapeljal do glavé, ko je v robotih čevljih šla pod murve, le za hip obstala pri kapeli, se mi v solzi zbrisala z oči. So v Sočo pikale s topolov kaplje, tolikšne kot prod. Kraj kolovoza so se skale, oble, belkaste, zalite s steklom toplega dežjà, svetile v jutro – pobegnila je: Prepozno, pred Solkanom nam je padla v sak. Silili so, kam beži, odkod. Molčala je kot zimski ščip. Razbrali, da je Rusinja, jo zgnali h gneči, v klet. V soboto je ni več bilo, se pravi: Nekam je v temi zašla. Besed *izginila je* me je strah. Kovček je še štiri dni strašil, izpraznjen, za pečjo v železniški čakalnici. Pa zmanjkal.

Če te zapusti, ki si ga rad imel, je kot korak pogrebca od plavic na grobu s klanca dol.

Mir, začel se je v nemir. Bo zrastel dan, potratno huje kot nobeden zapackan s krvjo? Perunika bi v lonček usahnila. Radovedna sem na smrt: Kakšen si, ko – ne, ne mislim na vojaška rebra, kot razdrti koši zleknjena z lobanjami pod gozd, izprana, bela, v lapuh, v treplíkanje čebel. Oziraj se, če hočeš kdaj naprej. Razpoka tam – zviharjena perut iz apna, trsk, opek. V oblake vidim, h krogom kanj, čez dim, ki se maši vrh štrah, iz lin. Če s trga gledam strmo sèm, skoz mrak razparanih zaves, prepíh jih ziblje kot prikazni, desk, rjuh, nabuhlih vrat z omar, boli. Ko da bi kómu kdo s kovaškim kládívom odbil kos čela v glávo. Jaz, Egídij – nak, ne bova več popravljala. Nikdár ničesar več. Naj, komur mar.

Polona stopa v zmagoslavskih sunkih gor, dol. Se, moja ljuba vreča za krompir, kremži s črno záplato kot pihast general z monoklom:

»Oh, brez žrtev, teta, zmage ni!«

Je zmagal kdo, če pa smo zdaj na tleh? Mar ta nesreča ve, koliko lanenih srajc gre v lužno pranje, preden si prekriješ dom? Vremena so se Kranjcem potemnila. Grom, žveplena strela sekata od njih. Morda grešim. Upognjeni Matija je z dlanmi kot s cimbalami pokal v zrak:

»Svoboda, kot pomlad diši!«

Pomlad smrdi po zajčnikih v Matijevi kolarni, kriti s krpo zarjavele pločevine. Po zakmašnih rutah, bolečino skrivajo. Po razdejanju tu, skôro bodo čezme padle sončne rake, pajkom pokazále, kod razpeti v muhe past – grešim, sem šibka, saj me skoraj ni: Ni mravlji rosa, pravijo, poplava?

Lani je zvonik zbežljal, ko da ob navček uro bije v kikirik: Vrisnilo je s hriba. Rjulo, švistnilo kot križ. Bomba bratrancev, *ritmojstrov sinjega neba*, jim je Upognjeni Matija dal ime, je razmetala pol vasi v obup. Spod latnika s katánjo nas je gledal v saje, v hrušč, krava je po jasliah lizala – mu bela hiša varno ždi pod breg, z ovinka, s počesáno streho, z mostovžem, če sonce lije, laja pes, kot videz dvorca. Smrt je stolka troje starcev. Pri vodnjaku odrobila starko z vedrom, vedro z glávo pozabila pred steljnjak. Staremu vojaku Oesterreicherju odmrnila skoz luknjo v tilniku lobanjo – Kramar je z okleščkom vzdigoval obraz, ožgano, vlažno palačinko, brke so se kot kosmata pijavka tresle truplu iz potlačenih nosnic.

Egidiju je pekèl za hip okrpal pamet. Brbotal je, pihal, reševal predpražnik. S kanglico polival prah, če ga je z zakasnelo ruševino zdrlo s sten. Obstal le v krik, da je pod mostom Idrijca srebrna od pobitih rib. Se spet vpregel, pumparice zvlekel iz obsutega predalnika. Klobuk, metuljček – praznično se nosi. Se smehlja. Molči, ko da si je čeljust zabil v čeljust. Samo dlaní odpre v odgovor, če ga kdo na trgu vpraša ali ne po čem, se klanja. Terja na balkon, h govorniku. Odkrije se, prikloni se zastavi, ki poklja ob zid. Se stisne k rjasti, osvaljkani ograji, blag, pomemben v uhljasto, nosáto ducatglavo gnečo spodaj: Naš balkon si je Upognjeni Matija vzel za prižnico. Pod plitvo kapo iz alpinskih hlač, s krakom zvezde stlačeno na nos, grozil, kosíl s komolcem, da je bruhtnil čas, prerokovan *brez dlake na jeziku v Oljki*:

»O srečni kmetje, srečna vas, osvoboditelji so tu!«

Prvi so prišli ostanki – plašen uragan, je Dreja Noe godrnjal spod lip. Z lilastimi britvami je zarja rezala skoz hlad. S pleš po strehah so žvrgljali kosi. Na poveljstvu je, pri Wassertauerju, kopnel v tlenje kup vojaških listin. Z okna v dimu je prepah pozdravljal na stežaj z belimi zavesami – nikjer nikogar več, ne od nikoder. Pač, nekakšen nižji častnik, slok v črnih škornjih, lešnikast v blago, oči je metal levo, desno, ko da varčno seje, v kodre kot oprhli lévi jarih beloušk. Polona se je s cmihci vrgla vanj, ga z dojkami pobunkala. Omláhnjenih kolen je daleč zadaj iz mračin štokljalo sedem stricev. Spotoma počepalo kot na

potrebo. Brez potrebe merilo s pihalnikom iz hišnih senc. Preden smo jim ponudili preščo, sol, so puhnili, zgoreli v sončnem vzhodu po stezah čez grič, ker da tik Soče gor beži v topot četniška drhal za kotlom na zakurjenem vozičku – je pa, so z nočjo potrdila zaupna poročila, dirjala tik Soče dol.

Do polnoči smo h gobji juhi spekle tri maslene štruklje s krljji – prvi se je odteščal Matija. Bzikal, si sesljal iz zob:

»Če bi nemara kdo zamesil morebiti strupa kam.«

Častnik je, občudovan z vzdihljaji hvaležnosti, zazdehal. V noč je žarnica speljala rov. Se, postaren, že siv, nagrbil: »Ko da vrh zastav prinašamo svobodo revščine?« Upognjeni Matija je potegnil dlan z drobtin. Se kot s čevljarskimi žeblički v obrveh ozrl – óni je raztegnil usta vanj: »Bi rekel tisti, ki nas ne pozna.« Čez čas je pest razprl k žarnici: »Je groba, težka. Prst po funt – kazalec dva! Mi kdaj visi z ramen kot kamen pod cerkveno uro.«

»Nak,« se je Matija zmedel: »Zlata.«

»Spričo plavih dlak? Mogoče. V tej mrliški luči.«

Upognjeni Matija je krotil zadrego:

»Mislil sem drugače.«

»Jaz pa ne,« se je redkobesednež čudno resnil v smeh.

Sedela sem ob njem, prva med enakimi, zaradi največ let. Pa ker sem, prva, pela v čitalnici *Rdeči sarafan*. Jemal nas je na znanje – sodim, da nikogar. Molčal iz meglè v mrak, skozi okno ven drugam.

Povzela sem, Upognjeni Matija je čumel:

»Vi, bo tudi sèm prišla, po vsem prestanem, gospodarsko smo kraj Soče kot že dolgo ne, kokoš?«

Upognjeni Matija je nakrčil prst, se zdramil.

Častnik me je, bridek, tuj, kot mater v lice gor pobožal – žarnica ni, prašna prispodoba sonc, bila to noč v sredi. On je bil, dehtiv po mladem senu, bliskih v dežju, po soku iz zmečkanih rož:

»Bo, prišla bo. Mi smo kvečjemu predhodnica.«

Pa vstal, da so kozarci cvenknili. Se vzdolž nabuhle, vlažne stene odmajal na vrt – je bruhal, ker da se mu je zaradi tečne hrane spahnil drob. Kličejo ga pa za Pijaca. Kot pajek bled se je ta Pijac vrnil v molk. Nas hip, dva križem gledal. Se zavlekel vrh stopnic, coklāv, za vrata, spat.

Upognjeni Matija si je ribal dlan. Jo végal, zvrāčal kot kup kvart. Se sklanjal, da bi si pod prste žmeril – ali nam bo ta še kašo bēlil, jo solil. Kdo ga je postavil za župana? Zjutraj je z usnjeno kepo butal gor, skozi podrtijo. Kot orožnik odloputnil v ploho žarkov, na balkon. Egidij se mu je vsakič, nasmehljan, prikrpal. Da ne bi trpeli novih škod, od kraj? So ptiči peli, kanje kolobarile, nikjer ni kam usekal strel – Matija je vaščane zbiral pod balkon. Ustavljaj starke, stresene po klancu dol, od zgodnje maše. Kmetu z mlekom vrh širokih hlač ukazal, naj stoji.

»Matija, če se skisa?«

»Tiho, naj!«

Klical gospodinjam z metlo izza čebrov z oleandri – pa zavrtal prst

v zrak, spustil izpod plitve kape govor, da je bruhnil čas, prerokovan *brez dlake na jeziku v Oljki*:

»O srečni kmetje, srečna vas, osvoboditelji so tu!«

Jih ni, so mimo.

Zjutraj je prijazni Pijac v temi skopnel, za častnikom so se prek Soče v mrak odnesli strici, ko je tretji dan Egidij terjal, naj bi, gospodar balkona, sam povedal kaj. Matija, siten, ohripel kljub jajcu, ki da ga na koru pevke pijejo, ko pride škof, je onemel: Z mostu je ropotal na vojnem plenu z jajčasto prikolicco vojak v dolgem dežnem plašču, skrit z vozniškimi naočniki, nevaren v težki samokres. Pentljasto je zabrnal čez trg. Ustavljaj, ko da bo ročaj odtrgal. Skočil kot s kobile v diru na nogé – vas je, skisana od meketanj z balkona, s stokanjem občudovala stroj. Manj jahalca v zalih škornjih, *sla svobode*, je Polona vrisnila. Najmanj svobodo – Upognjeni Matija je zanikrno počenjal z njo. Kalila se je ko tolmun, če zabrklja po blatu krap. Obetala drugače, kot so pravili, da bo.

Z motornega kolesa je izpuh udaril v pok.

Matija se je skremžil, ko da mu je fant v plašču tlesnil kroglo med oči:

»Hudiča? Ni mogoče, to smrdi!«

Sikast, je potegnil italijanko k pázduhi. Iz ruševin zabutal po stopnicah dol – Egidij je mehko prislonil trebuh ob ograjo. Zevnil v tih, spoštljiv hehet, z naramnic mu je sonce treslo drobcene frnikole. Se klanjal, Bog, hudega preveč, brat se bo hudobnim dal kot medenjak v zobe:

»Kako se reče, čislani rojaki s Kozmeric, iz Grape in z Modreje, tovarišice! Prvič govorim tako visoko. Pravzaprav – prvič govorim. Žena je vodila vse. Dokaz: Odkar je ni, se je vse podrlo. Bil sem ji v domačo rabo, da bi vam odzdravljaj z vrat. Zgodovina ve, kdo je že govoril pred menoj. Žlahtni Hohenbuehel iz Tirol, baron, glavar tolminski, strelec rac, kako se reče, pokrovitelj pustnih šal v čitalnici 1911! Klobuk do nog pravičniku v spomin! Potlej Salvatore de Signóribus, karabinjer, 1929. je od pasjih dni ponôrel, v ženskih čevljih oponašal kralja. Revež ni le zdravja zgubil, kruh je! Kdaj si star? Kako se reče, ko začnejo nate gledati z vzklikom: Da ga ni v postelji zadela kap? Kdor preživi, kar smo, lahko brez graje zakriči: Živela svoboda! Sèm smo se rodili, pravijo, samo za to, da bi nas prerodili. Búckovka je z glavo v vedru šla tja prek. Oesterreicherju je glávo zluščilo iz glave, s splahnjenim olupkom vrh vratu je bil kot mrtva maškara. Pa smo se Pippa balí, ko je pobrneval v nočeh z neba kot črn čmrlj – naši so nas, naši vrgli v revščino! Ne ploskajte, hvaležen sem: Še pes pomaha, če ga potrep-ljaš. Sem storil za razcvet vasi, kolikor veleva stan? V letu stisk 1916 odpotoval na Ogrsko po moko, mast. Ondi je takó: Jim Donava kroji naglavno mesto kot, kako se reče, bukovo poleno – desni del je Buda, drugi Pest. Polona tam se je rodila spotoma, v šepavi kočiji. Jo je slišal, njen pohlevni vriskec, cesar Karel pod železniški kamniti most prek Idrijce, tik Bače? Kraj obcestne trate je, nagrbljen od skrbi, v pregled jemal opešan bataljon. Debela je, nas je pokonci držal le krompir. Mohórec, kimaš?

Kimaj – Lahom si skoz luknjice od moljev lezel v žep! Dober mlinar, huda šleva. Take daje strah, jim oprostim. Pošteno si trpel pokoro: Ko je s kljuka pri Botgárju burja zbila škaf, si mislil, da v gostilno ropota osvoboditelj. Planil v beg. Prespal vrh lipe, nad sotočjem, kot kokoš. Od mraza škripal. V luno zeval z zlatimi zobmi, razumem: Michelízso, delal je na kup otrok, zraven pa veliko malih svinjarij, so prejšnjo noč zatolkli s koli. Treščili v tolmun – v zakmašnem gvantu nam bo, raklast, bos, z rokámi narazen, počasi plaval skoz spomin po Soči dol kot splešnjeno razpelo. Ta nesrečni čas! Ni samo vaju prizadel, in vidva nas. Je tudi mene: Hišo pomendral, kot bik zarjul s podstrešja v klet. Pa nisem narodu posodil dveh sinov, Zdravka rdečim, Srečka belim? *Tutto fa minestra*, pravijo na Laškem. Kar v lonec vržeš, juho naredi. Ni Slavček pel: *Bog živi vse Slovene pod streho hiše ene?* Prosim vsakega obeh, če bo preživel, naj pokoplje brata, če ga več ne bo. Govoril sem, kako se reče, v odškodnino za balkon, ki ga posojamo Matiji. Ženi v čast, uboga, mraz trpi pri Sv. Mavru. Vam v pozdrav, ker berem iz oči vdano prošnjo: *Bog, ne daj, da bi svobodi, našemu otroku, kdaj spodrsnilo!* Pri koncu sem. Sem list jeseni z veje. Rad bi še postrvi, lipane lovil, menda. Dovolj sem zvezal muh. Doktor za ščurke je učil: Kdor hodi ven, v naravo, imel kot srna bo postavo! Pravzaprav, kako se reče: Verjamem vsemù, kar sem razodel. Srečni človek še zvonov ne sliši – jaz jih.«

Ni se vási dal v zobe – Matija pa.

(Konec prihodnjič)

Deset sonetov

Miklavž
Komelj

Ves neučakan sem sejal besede,
še preden sem zares dobil Besedo.
Ves tisti čas je kot narisan s kreda,
njegove črte so grozljivo blede.

Saša
Vuga

Ubogo slovensko meso

(Odlomek iz romana, III)

Vojak v ohlapnem dežnem plašču je počakal za hrbtí.

Egidij se je na balkonu klanjal, obsijan z zadrego, sólze brisal. Sonce ga je risalo v omet. Zvrh lip in streh so se zganili ptiči, omehčali zrak – hlastávo je pobutalo. Čez trg je padel krik:

»Stoj, bo tekla kri!«

»Stojim. Čigava kri?«

»Kri hlapcev!«

S prašnim ivjem v obrveh, usnjat, je fant premeril, naveličan, irhasto prikazen – Matija je, upognjen, meril vanj. Na lepem je kot z gnojnega voza vstal zadah po znoju. Tu je starka trknila v molitvenik, si ga prinesla pred obraz. Tam si je Mohorec snel klobuk, se kisal v smeh. Matiji je pogled oželo v muhi, ki se zaletavata skoz okno ven.

»Ko dve mesarski muhi,« je vojak pokazal.

»Kaj?«

»Oči. Udarjata iz mračne izbe, v steklo. Nič.«

Iztrgal si je kratko puško v pest. Jo vrnil:

»Stric, ali zares ali tjavdan?«

Matija je v sunkih meril, krčevit v členke kot mrlič.

»Bo navsezadnje farni letopisec naškrebiljal, da si potonil z bojno igro, klavrno kot v letu 1809, ko so Francozi pometáli z mosta v Šočo domobrance grofa Coronínija. Komur na otročje gre, naj si ne daje v róke strelnega orožja. Migneš, je polom. Miruj – svinca ni mogoče več priklicati v cev!«

»Jaz tu predstavljam,« je Matija vzdrhtel.

»Nekakšen velik nič.«

»Oj, bomo tlako tolkli za ta nič!«

Izza postav je hlipnila Polona. Tipala kot slepec k zvezdi, pod lase, fantu v samokres. Mu s palcem rinila krog ust. Se mu obesila, ko da se udara:

»Ne! Si se iz groba vzel?«

»Polona, proč! Je moj!«

»So rekli, da ste na Koroškem. Drugi, da v peklù!«

»Tretji? Pejva gor.«

»Stoj, bo tekla kri!«

Kolobar se je napel, nadržobil, se potuhnil svojo pot. Mohorec ne, priklenjen za klobuk, meglén v krvavkastih očeh, z režo ust postrani dol z nasada zlatih zob. Rad bi se za hlapca dal – zvedavost mu je vzdala nogé. Kot klarinet mu je žvrgljalo skoz uho: Matija ga je hripavo pošiljal brž po kravjo vrv, da bi ujetníka zvezal. Kepa kemblja je udarila ob zvon. Trtni list se je kot zarjavelo jadro v vetru hitro nosil s trga. Žico, žico, je Upognjeni Matija terjál. Žarek se je zlomil z okna, zletel v lipo, kose stresel z vej – Polona je umirala, pa ko testen oklep vstajala vojaku krog vratu. Fant se je, nestrpen, bled, zadril na Matijo:

»Še diši po Nemcih, naj trpijo tebe?«

Spet je zvon zelenkasto brnel od ur. Polona je kričala:

»Srečko se je vrnil, Srečko!«

Na balkonu je pohlevna senca v strganih naramnicah, s ponikljanih zaponk je sonce frcalo rumenkaste frnikole, mečkala robec, pihala:

»Kako se reče, vidim. Jaz sem čakal Zdravka.«

Upognjeni Matija je trdel. Meril, v poplah trohnel kot star bezèg pred ujmo. Trg se mu je daljšal ko dolina, če meglà poredči mrak.

Potlej je Polona oberoč zgrabila iz prikolice košaro, je Mohorec prežal, zvrhano *krepčáv*: Steklenke muškateleca, oljčno olje, záplata slanine, tolikšna kot plesnjev ploh, opeke kruha, sedem jabolk – ne, rdečkastih čebul. Srečko si je, čudno trd, oglat in tuj, otiral čelo. Se nasmihal, póstaren, tjavdan, pomilovalno. Z oglov kod je nos štrlel, so vohale oči. Stopila sta čez prag, v vežo, k ruševinam gor – v izmrlo cesto je ostro zvončkljal Matija. Se s kolesom na poldrug pedal podil, z italijanko prek plečet, v Tolmin, k *biričem*, za pomoč. Mohorcu ni ušlo, da si je z ihto vzdignil bajonet pod cev – kot brušen raženj mu je skakal h kapi iz alpinskih hlač. Tišina se je tišala. Egidij je stopical tja, nazaj kot v kovani kletki. Se zamislil skoz Mohorca dol, pomahal. Se priklonil. Bruhnil v jok, pa kepasto nagrbljenih ramen utonil v mrak.

Dišalo je po žgancih, mlakah, živem apnu. Vrh zvonika je okorno plesal star petelin. Stekla v oknih so neslišno pokala od sončnih bliskov. Dan se je v obok razpel čez vas, pod gričem rosen od robid – kam, se je Mohorec, vdan, pokrtil. Kam, če pa se tod nihče ne zmeni za trpina, ki bi rad v pokoro. Strgal se je s tal, domov, od lip nizdol čez most prek Idrije. Se kladasto pobiral v klance: Reka tu, reka tam, vodé pa nič, da bi si domačin umil obraz.

Kot roj čebel mu je prgišče cvetja sedlo za klobuk.

O ti klobuki, znojni, zdruzgani, udrti, sivi. Ko da bi brez njih ob Soči v hipu moških ne bilo! Kdor da kaj nase, kdor ne da, si da klobuk. Egidij – zvezdo je izrezal, tolikšno kot rdeč piškot. Skrila sem šivanko, nit. Prilepil si jo je. Z likalnikom sušil, ocvrl krak. Stopal potlej mimo vrat, ponosen, klánjav kot o šemah poštar – eden se ni zasmeljal.

Ne smejemo se. Kvečjemu vdano kažemo zobe.

Plaha neprijaznost leze z lic. Iščemo pod nebom brez nebes k samoti – zganjajo pa nas kot jato pred nočjo v kokošnjak. Pride kdo, s peresom, s škrbastim glavničkom v prsnem žepu. Nam prezračí um, kako je krog in krog vse več sovražnikov, čeprav so podpisáli mir, vrgli na rumenkasto nevarnost bombo, kakršnih obakraj Soče níkdár ni bilo. Matija vstane, se zahvali. Krhki da smo kot slabo pečen koruzni kruh, mu šepeta. Kdaj se kdo zatakne, nas bo že prežvečil – kdo ga je na mizo zrinil? Zmeraj je v pravi mäh nepogrešljiv. Po prvi vojni je, česán na prečko, bore teden vodil vas: Novi cesar nam je z vojno škodo dal novega župana. Zdaj, v *dneh oguljenosti*, kot velja za dedca, preden ostari, bi rekla, da Matija, préžav, škrt, preračunljiv, nikoli ni bil mlad. Snoči sem si v koledar *De Agostíni* zabeležila: »Kako naj rečem letu, ki je proč? Leto zgodb? Vsákdo jih premore za pet krst. Leto lizanja krvavih ran?« Upognjeni Matija je sumnjáv – po trgu buta ob kolesu, včasih s palico. Vrtil kazalec, vsákodur oči vtakne ko dva trnka v oči.

Toliko svetniških smrti, kaj so nam prinesle?

Srečko se je prst za prstom, čez komolce gor umival. V obrví, v ta lastovičji let, zmršen kot bolehav skobec v burji. Sv. Maver, sem poskusila: Se ne bi šel zahvalit mami? Kot izza hrbtà je pomrmral, da bo dovolj pokopališč. Gledal v košarico z ocvrtki, skorjo zdróbil v dlan – pomota, me je zbodlo, ni kdo drug? Blizu polnoči je vstal, iz ruševin so plésale prikazni cunj, prek Soče so v meglico tleskale postrvi, mesec je na hribu gnezdil:

»Prav prijetno smo se namolčali.«

Zgrabil je vojaški dežni plašč, tobak, iz naslanjača samokres – postlala sem slovesno, z rjuhami, ki so ga nase vzele, ko se je rodil. Čez uro, dve je z vžigalicami tiho ropotal s stopnic. Kot romar sključen šel pod mesečino gor, v klanec – mama ga je klicala h gomili. Zjutraj sem prinesla zajtrk: V trskah je, v debelem prahu spal, kot pes, plašč mu je za zglavje rabil, samokres je stiskal v pesteh. S postelje, nič razmetane, je vstajal dan. V kotu je prestrašeno bedel škorpion. Zaprla sem kot iz mrtvašnice, več spraševati vase bi bilo preveč, Kramar škrtá, naj mu plačajo vsaj s častjo, če ni denarja, trop cesarjev je odslužil, tu pa terjajo, naj jim čez noč, ob hlevski leščerbi izkoplje grob – mrliča pritovorijo, včasih v rakvi, včasih kar tako.

Doklèr sem se za Srečka bala, je bilo lepo.

Ob trobljah zmage v prvi vojni so Lahi vrgli trde kape v zrak, stréljali, se na ukaz vreščavega kurata Panepínta divje pomočili vanje, da je z raztrglin curkala v večerno zarjo pijana pózlata, se pod balkonom zvijali od serenad – zakaj je naš vojak grenak, zamišljen, mrk? Ne vem, gremó v čase, ki jih ne poznam: So v soncu sivkasti, pod luno mrzli, da se oznojiš, ne vem. Čez most na Idrijci so se do lip zrobantili Sovdat, piskávi Skankrč, godec Fon. Sredi zelenkaste temè udarili *Radetzkega*. Se križem stresli s polj ob Soči. Mrknili Pod ključem v senco skal, ne vem – Sovdat je novo nôgo potempljal z zvoncem bersaljskega bicikla. Srečko, dva sovražnika ima, se ju nihče ni še níkdár otresel: Čas, ki dela stárost. In naključje, ki je naredilo nas.

Prekrižala je prste v dremez. Pelin jo je omeglil. Takrat je kura znesla jajce, potožila v klockot, se iz omarice prigrebla, začumela, zčila kot pečatni vosek rožo čez oko. Prah se je zlatil iz pajčevin. Z razpoke v izbo se je bliskal dan, ko da zvrh griča kobacá nad vas prijazen strah. Daleč gôri, pika, je krožila kanja.

Lani, maj se je razpiral kot pahljača, z mesečine se je spletal siv oblak, plahi pljuski so šumeli s pen. Tiho so zavili z Urha dol, na most. K Sv. Danijelu sredi polj, k Čiginju, k Ušniku. Pa skoz Ročinj. Sence so rdele od nevarnosti. Z Gomil je sova hukala, jih preletela kot opérjen bat. V strmeh kod je daleč klenkal zvon. Temà se je zgostila, ko da gre na dež. Se zredčila v ptičje petje. Veter je obákraj zibal veje, v mrak sadil obcestne kamne. Čez nebo se je narisal hrib.

Lani – četa belih je vijugavo, v gosji vrsti šla. Kdo je nosil koc, nalomljen v štrukelj, kdo nahrbtnik. Puška jim je plésala z vratu. Starcu je iz nozdrví zagorel smrad po pesnem žganju:

»Sinu se je s ponedeljka v noč rodil moj prvi vnuk!«

Drugim, jih je Srečko s tnala štel, do zadnjega pod sračjim gnezdom las, je mleko izhlapelo z ust. Znoj jim je napihnil kožo, jih postaral v krmežljávost. Ko da so planili snoči s pogradov samo za to, da ne bi vedeli, zakaj – pridržal si je k bedru samokres. Pohitel k čelu: Punci na kolesih sta rabili za predhodnico, jim pot odpirali v vasí, z mahanjem.

Uzrl je klobučkasti zvonik, sesedle brajde, mir cipres. Rosne pege so puhtele s streh – Kanal je spal. Z vodnjaka je z razpokanim trizobnikom bedel Neptun. Nikjer nikogar, molk spuščениh polknic. Pod obok je žuborela Soča. S krčme sèm je zarja blisnila z razbitih steklenic – Srečko jim je v odpočitek velel s trga gor, v štirikotnik nizkih hiš, nemarno tlakovan, zvegan, opletan s shirano glicinijo.

S kapami so si otirali oči, posedli. Enemu je lilast rožni venec vzkípel iz žepkà. S čutar so cvilili čepi. V zrak, vonjiv po jablanah, malinju, je zaprasketal tobak. Srečko se je spustil na črvivo klop kraj vrat z nekakšno letnico in s kljuko, zlizano v medeninast sèsek. Dan je stal med prhkimi žlebmí, pokončen, bel, obšit s črnkastimi nitmi lastovk – za prizidkom je štrlelo sračje gnezdo, prašen glas je zamrmral: »Enkrát ubiti konj je mrtev konj.« Mihec, Pogrebniák, je vedel Srečko, pegav, z usteci kot angel, ki z oltarja piha na trobento, si je nôgo vzel iz cunj. Prste zmigal. Jih zasádil v čevelj:

»Pot je znana. Iščemo le pravo smer.«

Srečko je drhtel v rokàh, ko da je nosil skrinjo.

Se ozrl – suh, kljunàt ko detel, kášljav, ga je Vitek nepremično gledal. Na kolenih stiskal strojno puško: »Zmaga bi lahko bila neznansko večja, Mihec. Le sovražnik ni pokazal razumevanja za nas.« Smejal se je: Če je oko zaprl, je bilo, ko da se smeje. Pod kapjo je plesen pasla puhce. Starec je, na sod oprt kot k spovednici, z uhlji stresal, tárnal v dlan: »Preveč je cest! Vem, česar nisem: Moral bi živeti, bi umreti, kjer si se rodil, kot

jagoda, macesen, njivski slak! Ah, potegnimo križ!« Besede so, nihče jih nikdar ne izreče, slišiš jih, je Srečka sunilo – se res oglašajo iz teh preskušanih teles? Mihec Pogrebniak je v čevlji zdehal izza drobnih zob: »Ko se pregriznemo skoz to klobaso, kam?« Dlakavi vratovi, sključeni hrbti, strah jim je obraz nabuhnili, starec je po hribovskih zapečikih prstane iskal, verižice z Marijo, vsaj krompir, se brž spovedal, krajo razprodal, se brž napil s kuratom Kómacem – zanič je streljal, vztrajno lajal, tam so mislili, da jim sledimo s psi:

»Pavel je učil: Vsak naj zasede svoje mesto!«

Z dimnika se je kot saja strgal kos.

»Kateri Pavel?«

»Sveti. Kdor odide, nima nikdar prav.«

Ko se pregriznemo, je Mihec bolščal čevlju v temò.

Srečko se je scela zleknil, klop je vzdihnila. Kot kamni se je nanj metala stiska, rasla v kup. Pomlad bo mimò, vonj po vijolicah iz vlažnih trav. Ščemelo je z neba, s svetlob, veter je obrusil dan. V obkladek si je čez oči prevrnil kapo – Mihec, *kam?* Nemce je v odhod mehko priganjalo, kot kukavica z ure. Brili so se, zlagali nahrbtnike. Se do pasu otirali z brisačami, kot pod nočjo mlatiči: Konec bo prahú, ropota, plesa plev na gumnu. *Kam?* Domov. Jim je tu, tam kdo komu dal rokó, hrbèt obrnil – Wassertauer je kadil, pomemben: Vem. Vam na poveljstvu pravkar vračajo usodo. In v slovo podarjajo Tolmin, dva tanka, koš cigar, vžigalic, zobnih ščetk.

Srečko se je stisnil v ustnice:

»Mar vòlov ne, da bi ju vlekli?«

Stolčeni crklini sta čumeli kraj kopriv, prvemu je manjkal top, strojnično strelivo, drugemu četrt gosonice, obema drob, se je naježil. Wassertauer mu je važno pihal v nos: »Pa bi si prek božiča sèm nabrali sod goriva.« Z varčnostjo, kot zrno k zrnu. »Videz čudeže počne, čeprav je včasih notri klavrn.« Pogled na rjasti pošasti je spodoben. »Sta iz dobrega, predvojnega, francoskega blaga.« Kdor oslom v gobec gleda, z malim zadovoljen ni, je s pèto pomečkal ogorek – dol, ob Sočo naj zavijejo, h Gorici. S klancev bo hitreje šlo. In poglavitno: Takó nihče ne bo nikomur cokla. Tja v trumah že tacajo četniki, čestiti v brado kot svetnik, v zdrekánih, opletavih suknjah. Vlamljajo, sol ropajo v trafikah. Koljejo, da je veselje! Zlasti nune z belimi pokrovkami. Nosečnice, ki jim s komolca trka torba. Pismonošo na kolesu brez zavor. S ploho strelav pahnejo zvrh okna starko, dvorno damo iz kolena Attemsov, če jih je izza tuberoz in kapucink opazovala skoz lornjet ko trop opitih šem – ti vaši bratje po namenu se, krdelo hkrati, v kolobar, na Dantejevi ulici podelajo kot sredi zimskih gmajn. Potlej previdno tonejo naprej, z večernim soncem v kučmah, na zahod, obuti v krpe kozjih kož, strahovi z njiv, ti bratje.

»Hvala za darilo,« je odmahnil Srečko.

»Vam pa za zvestobo. Gnus v vašem glasu je le strah.«

Starec v gruči ni razumel, pol uganil, zamrmral:

»Vsak tiček rad posluša svoje petje!«
Zapadla jih je noč, nič več se niso videli na svetu.

Sodček, z zadnjimi kebljicami goriva zakopan k Tolminki, v mrtvi kot – je tam ostal otroški grob, ko da je siromačka notri vzelo pod nebo.

Starec ga je s samokolnico zapeljal na poveljstvo. Prod je zelenel v meglast mrč. Listi so pod mesečino stali z vej. Z ograje so visele torbe, zglajene ko trebuh divjih rac. Izza višnjévkaste *balille* se je zlomil Komac – kriknil. Se pognal kot črna žaba. Cekar sunil k culam vrh prtlačnika. Pristal kot počena klobasa na petah:

»Laže je hoditi s krono vkreber kot obuti cikle!«

Krog vratu se mu je zviral kos vrvi. S trave je v kuratovo pehanje zrla strojna puška. Hribi so, do bleska zlizani, nosili noč. Ob Kozlov rob je sahnil zlat oblak.

Je snoči kdo tjavdan zapel *Se trgaj veter, rjove vihra*. Se kdo navajeno prinesel s straž. Ko dolgo ne se je prižgalo v oknih – Ilija, nadporočnik, je s pisanjem na pečat zvišal Srečka v začasnega poveljnika poti. Četi páberkov je kdaj že, bled, zanosen, dal ime *Straža na Soči*:

»Luči v spalnicah pustite na stežaj. Zabijte vhod. Nobenih pesmi, nič Oj, zdaj gremo! Potlej potihoma, in v hitrem hodu skoz vasi nizdol.«

»Pa vi, kod?«

Iz kota jim je kazal plat kurat, šop listin tlačil v peč. Soba je smrdela po tropinah, apnu. Kobariški Cotič je, zapit, na laktih zeval, kodre stresal v krožnik z makaroni. V luno je zahropel pes, Komac je obstal: »Z volkovi tuli!« Cotiču se je shahljalo: »Kot vsi te dni.« Kurat se je zravnal, iz veže je mrlelo petje: »Kup duševnih razvalin si, nadporočnik!« Cotič se je gugal, mavričen, zmomljaj: »Bolehaš za vrlino. Rdeč kot redkevca. Da zmeraj rečeš kaj. Kurat. Ob kar se da nepravem času.« Komac je, zadirčen krog naočnikov, vzkripel: »Sem kot pred križi na Kalvariji! Trije so, ne kriči vame! Domišljiji zgodovine prepustim, kam naj me pribije. Angeli, ki z belimi ročicami držé vetrove, naj mi ohladijo srage z lic! Ne kriči – ah, je spet zaspal!«

Z grebljico je zaloputnil peč, ošinil Srečka:

»Ti, razmere so obupne – vendar ne resne.«

»Kod pa vi?«

Ilija je potrkal v zemljevid:

»Na vrat na nos, Trst.«

Mozoljasti kurat je zlival, pil: »Ritmojster Kokalj piha v poštni rog! Včeraj kdaj poveljnik srbske konjeniške garde, mrzlično nabira konje s Krasa, pijan kot grom. Trpežne osle. Častnike domačih postojank. Je čas, ko pametni lete za norci, norci k pametnim – je kocka padla!« Cotič se je zmignil z mize, paradižnikast kraj las od mézge: »Vsaka kocka, nak, še ni usoda.«

Srečko je zaprl pismo v žep:

»Mislim, po kateri poti?«

Ilija se je, slok, prsten, zapredel v dim:

»Različne so. Natanko vse različno zoprne.«

»Do Trsta jih menda ni več.«

»Veliko veš,« je Cotič golsnil vase.

»Nič, ker vejo vsi.«

Ko se je potlej Srečko v mačji mir, pod zvezdami, sesirjenimi v grozde, vrnil izpod senc pri Felicijanu Cijanu, je stražar v odvihanjem ovratniku vzdignil prst prek ust in k oknu: Komac je z naročjem pijače vdrl med železne pograde. Se za slovo, zadnjikrat vpregel v svoj nabožni ples. Krvavkastih oči potresal stegna, vreščal, k žarnici je prek čemernih glav razsajal prah:

»Tako v Šebréljlah pleše rdeča Bosanaga!«

Se pihljaj, zmrušen. Sapo zbiral – sukničev rokav potegnul z rok. Ljubeznivo dal čeljust na dlan. Znojna usta stisnil v medenjaka. Nežno zdrobencljal gor, dol kot v copatkah:

»Takó pa devica Marija!«

Srečko je, prislonjen k deblu, čutil strah.

Zvrh Soče sèm je prhnila perut. Za hip se je pobelil zid ob žlebu. Daleč si je v dólglčas lajal pes – pod streho je, v temi, zastokal Komac. V hribe žugal, se scefrano močil na dvorišče:

»Kêrubi! Vsi naši črni kerubini smrti, kam!«

S treskom je zaprl, kriknil, stekla strl. Blisk črepinj se je pozlátil v tla. Starec se je tiho režal, zgrbljen v stražarski plašč. Steklenico vračal v lovrikov grm, k prazni. Srečku kazal, da se dela svit.

Nekdo je Srečku, kdo, ukazoval, naj spi. Zganil se je v stok. Hlad mu je kosti pretegnil. Lastovk je kot roje muh razteplo čez oblak. Nekdo je, kdo, ukazoval: Nikdâr ne reci *nikdar!* Manj boš čakal – prav takrat se ti bo za hrbtòm skotilo presenečenje! Na lepem je grdo udarilo spred vrat. Mesnata ženska je prišla po kamnasti svetlobi. Žmerila s prestrašeno pomembnostjo:

»Tovariš Črv, kdo pa je tovariš Črv?«

Jécnilo je v oknih naokrog. Iz hiše na kovan balkon se je stegnila noga v blatnem čevlju, se nazaj ukradla – ženska je ožela ustnice v sinjkast cmok.

Izpod balkona je odprl Felicijan Cijan, potegoval zmaháno kozo. Jo privezal k oleandru: »Koga vidim, enega neznanca ni! Žíveli, *Stražarji s Soče* – slišite, kako šumi ob most?« Utrujene oči so poiskale, da bi slišale – šumelo je krog oken naokrog. »Vkup, le vkup,« je Felicijan Cijan postavil strgano pletenko med vojake. Z mujo čep izbil: »S kolesom se pripeljem kozo kupit, srečam vas! Bi zdaj kdo vprašal: Iz Tolmina, domovine koz, v Kanal? Menda, nevarni dnevi, v senu sem prespal. Le vkup h katánji, romarje krepča! Nobeden vas ne bo podobne kislice več pil! Oh, ti,« je s palcem dregnil k Srečku, dal na tla umazana kozarca – prvi je natočil starec. Zvrnil, ko da si je pest zabil v zobe: »Kjer je trava, tja gremó pastir in ovce!« Kdo je vzdihnil, kdo komú tjavdan nazdravil, se kdo stresel kot v plohi pes.

Srečka ni privzdignilo s klopi. Nekakšna sončna rja se je bradavičila na žleb. Kar je bilo – imel je bolj uho v hiši kot obraz pod kapo. Z oken naokrog se je potišalo. Kar je bilo, kar ne bo nikdar več, večeri: Vas se je prižemala k brljavim lučim. V klanec je izginjal kdo, zmečkan pod butaro debelih vej. Sočo so postiljale meglé. V rumeno senožet se je, pošast, kobáljal mesec. Utopljenec je priplaval izza skal. Žalost je ometala z bezgòm, vlekla skoz otroka smod po žgancih. Ko pogrebec rakevco spusti v grob, angel varuh cmihne. Srež je babici smetíl lase v belem jutru pod kostanji v črnem – s praga mu je migal Felicijan Cijan.

Starec je pletenko davil, zadnjo srago točil v dlan:

»H kateremu svetniku naj še molim?«

Srečko se je stisnil tik ob gruči.

Potlej ga je v vežo vrglo kot na ladji brez krmarja.

V linah so se parale pokljáve pene, padale čez pod.

Skôro spet je stal pred vrati, razkoračen, zdrevenel, ko da se v kamnih guglje. Skriti Felicijan Cijan ga je za ped potisnil. Dve dekleti sta, zasopli, rinili kolo vkreber. Poiskal je k tlom – Vitek je, zaripel, gledal zvezdo, s sukancem grobó prišito h kapi. Starcu tam je steklenica zaplesála, krog škrbin se je napihoval, izpihoval. Po nerodnem je s kolesa trknil zvonček. Iz dekletovih oči je sunil bes, róbljen s presenečenjem – počasi je povesel puško, vzdignjeno iz vsakdanje rokodélsčine. Počasi šel s pogledom čez poglede, zbrane kot z uvelih slik. Počasi rekel v usta, skremžena v bledo črtico med rjast oklepaj, da je, kot je. Zakróžil s prstom: V oknih naokrog so ročne bombe. Vsak naj obstoji, kjer je. Nobenemu se ne bo skrivil las. Pa se ujel, da opisuje zvrh platnic na šolski knjigi plemenitost gub v halji, zlato tehtnico, prevezane oči boginje z mečem. Zmedel se je v prošnjo: Vsak naj se postavi ob nahrbtnik, dva po dva, h Gorici bo še grda pot.

Neptunu v krono so se zaredili žarki.

Štiri, pet postav je vzniknilo iz hiš. Felicijan Cijan je pritovoril kolobar bakrene žice. Lakte so jim spenjali na križ – klešče so ubrano cikale, kot iz grmička vrtnic. Molk je dišal po zadušnici. Z mostu je hrópel tovornjak, vrtinčil dim v dan. Kamor se je Srečko nagnil, je na plečih nosil polže Vitkovih oči. Starec se je vdano režal: »Dökler nisi razvalina, ne razumeš razvalin. Še huje bi lahko bilo! Huje, Srečko, nima konca.« Tolsta ženska je pridrsala s kozarčkom brinovca:

»Tovariš Črv, kje pa je tovariš Črv?«

Žganje se je grenko streslo Srečku do kolen.

Takrat je s ceste pritacàl kot žolt omot, z jezikom na stežaj, zadihan, bernardinec. Buhnil v srečen bevska, uplahnil k Mihcu – Mihec Pogrebniak je otrdel, zavriskal. Sólze so mu v kurji krempelj prah orale z lic. Zvezanih, nabreklih rok se je podrl. Z nosom božal psa po prašnih, óhrovtastih uhljih – kmalu je bilo kot zmeraj. Ženska je pometala čez prag. Za zidom kod je v osamelost meketala koza. Vrh vodnjaka je z razpokanim trizobnikom bedel Neptun.

Tik polnoči so vstale sence. Mesecu je spólznilo čez hrib, v drevored cipresastih oblakov – žarometa sta grobo grabila iz temè.

Zmajáni tovarnjak je vodil Zajčjibob, revolver tiščal v voznika ujetníka. Zadaj so kot šop olesenelih špargeljnov, povezanih z verigo, stali beli, beli od prahu. Je kdo zakrehal, omedlel, kdo rigal sline.

V kotu je, napihan kot ujeta sova, z usti na kolenih, ždel prsat, pritlikav Lah v financarski okrogli kapi. Kdo bi vedel, kdo ga je odkod vzel na pot – v Čepovánu ga je star stražar, pijan od utrujenosti, brnil, da je hrestnilo, ker se je Lah vsak poldrugi hip zrepenčil, naj ga izpusti, je vojne konec, grem, Aristide Cantalapietra, višji pismonoša, vaški poštenjak, domov. Tovoril je lepenkast kovček, zvrhan zrezkov in telečjih krač, zavitih v časopis. Pod večer potlej je, na svojo pest, z mrdanjem pravičnih, naveličan dopovedovanj, s suknjo prek komolca, s kovčkom, odkorakal izza tovarnjaka stran – stražar je vstal od mize pod kostanjem. Mu na pet pedi prestrelil nart. Ga vrnil s klanca. Lah je zeval, mrk, začuden, dostojanstveno šantál. Pred hišo padel na leseno klop. Razparal srajco, si zamášil rano. Vzdignil čevelj, ko da bo nazdravil – črn pljusk je tlesnil v tla.

Z naramnicami na uveli koži se je v sunkih stresal. Delikatno pikal h krpam, kri jih je nabuhnila v copato. Dlan vzdigoval v glavé, zbingljane k prsim, zadaj je v meglicah mesec rdel:

»O, ko bo zvedel, se bo Kristus zjokal!«

Nemec, trzast, na ščetine strižen, je z jezikom med zobmi zavil v Grgár, ob starem znamenju, kamnitem tabernaklju, k češnjam. Stekla v oknih bornih hiš so vzbrlévala. Spod korcev se je v roso stegnil žleb. Naprej, naprej, je Zajčjibob v letalskem suknjiču z odlikovanji, v škorenjcih na zádrgo vrtel revolver: K jablanam so rasle trte, trate, hlev, steljnjak. Fižolovke so z njiv spominjale na slečen turški šotor. Svet se je strmo zasukal, se udrl. Tovornjak je rjul, z gobcem mlel svetlobo v breg: Tam je lešče vje prhnelo v veter kot lasje z lobanj. Grbe, grušč, korenine so se zvirale iz brezna vkreber – tam so jih našli, ko so pridri od Grgarja k Fojbci.

Luči sta kot žolti smreki, vštric podrti, rezali temò.

Prišli bi prej – jim je žebèlj v Solkanu zračnico naklal, v cikcak so sflofotali skoz ograjico na zelenjavni vrt. Pa Pepi Spah, Pištola v španski podpolkovniški opravi, z viceadmiralskim daljnogledom, v loščenih jahalnih škornjih na cvrkut, s kljunom kape zviška med očmi: Po vsakih treh ovinkih je zakričal. Se izkobacál. Si zgrel v hlače. Se oščájal kot bolehav pes. Vsakič pel, zagrljeno slovesen, *V zarji krvavi nebo zažari!* Iz okenca z napeto strojno puško ga je, vnémarno pogreznjen v dežni plašč, kot soha sadrast, z nasmehljanim studom gledal Píjac.

Zajčjibob je bele zleknil k leskam, na hrbèt, v oglato packo, ki jo je čez rušo vžgala luč.

Aristide Cantalapietra je, s pestjo v šlabédri, vzdignil kovček, da bi odkrevljál – izza črnikaste *balille* mu je skoz oči vdrl Pepi Spah, odmaknil

drevce: Domobranci so ležali v spodnjicah, kot mènki v ponvi, Pogrebnejak v zakmašnem krilu, s peno iz poceni čipk okrog vratu. Starec, v slamniku, le z dolgim, strganim predpasnikom, je kot pri uri bingelj metal glávo, krevkal: »Sinu se je pa rodil moj prvi vnuk!« Je kdo zaspal, je drug drhtel, z nosnico na mezinco bolščal k mesecu, pohlevnemu pred sikastimi žarnicami s tovarnjaka. Spah je kimal, spustil vejo: »Kdor se plazi, se težko spotakne!« Poiskal nazaj: »Kako naj vem, kaj mislim, Zajčjibob, doklèr ne slišim, kar povem!«

Zajčjibob je obenj stópal po petàh, lakajsko drevenel – Pepi Spah je dlan zaprl v trobljo, z gòre kod je blágo jeknil zvon:

»Stražarji s Soče, sèm, posluh! Smo v isti barki – kdo veslá, kdo drug ribari. Vsak v čevljih, ki so mu edino prav. Naj se od jutra gor sovražim, če lahko do pòldneva prespim? Jaz podarim, nikdàr ne dam zastonj! Nihče ne dela, sodelujemo pa vsi. Nihče ni tod odveč: Bo zmeraj rabil kómu za slab zgled. Kjer smo, gre največkrat po rakovo. Nas pa, žal, ni povsod! Pripravni ste za marsikaj, nikomur v prid. Počnite, kar vam prija, vèndar ne takó! Alí kot pravijo v Vandaluziji: Drznost, drznost, še devetkrat drznost, pa bo Francija rešena! Ta košek naukov naj vam bo v popotnjo. Pomnite tam prek, v kraljestvu svetih mrhovin: Brez cíncanja vas je zabil tovariš Josip Lénartovič Spah, na Španskem klican *Kompanjon Pištola!*«

Hrípalo je kot iz pijanega, nevidnega boga.

»Kam zabil?« je starec pomežikal, oslepljen.

»V nikamor,« je zaprhral Spah. »V nikamor!«

»Pavel je učil: Vsak naj zasede svoje mesto.«

Pepi Spah je vzkrilil s plaščem, oberoč:

»Kateri Pavel?«

»Sveti. Kdor odide, nima níkdar prav.«

Píjac je s konicó škornja božal tla. Mastne štrene so Pištoli plule kot perut pri vrani. Z leščevja, prek obsijanih belih dol je veter kisló zaudarjal po slanikih. Lah je brbotàl, s čevljem butal v blatnik. Se zatísnil v stok: »Konec je vsegà, domov!« Vzčotnàl, se s kovčkom zvrnil. Se s kolen zagugal, vegal lica – Pepi Spah je z žepno lučjo trgal žilice v Cantalapietrovih očeh. Korákcal krog okrogle kape:

»Boš lagal, da si od zibke komunist?«

»Ne, kompanjon, ne.«

»Da imaš devet nezákonskih otrok?«

»Ne, tri. Ne, hromo ženo.«

»Kod si ga pobral?« se je zadril k Zajčjibobu, Laha zgrabil predse, vrh naramnic je Cantalapietri rdel grmiček dlak: »Požar smo, slamoreznica, grobarjeva motika punta!« Lah je rumenel v mrliča, vzdigoval nogó. »Jej, te poznam, beračev pljunek! Daleč vsepovsod ni konja, da bi nam pobegnil pred seboj. Sleherni svetnik bi, Pijac, rad imel svojo velikonočno svečo – smo, kjer smo!«

Cantalapietri se je kapa tresla z vek. Kovček mu je padel na prebiti nart. Uplahnil je kot vlažna vreča.

»Zajčjibob, je v zméšanici?«

»Kaj?«

»Preklete, v omedlevici?«

Od bolečin se je Cantalapietra zdramil. Mahal, ko da kliče z zvoncem. Se grdo smejal: »Potrtemu, preljubeznivi, ni do pihanja v klarin.« S krvavim hlebcom je pomignil k Spahu: »Pijani se počuti kralj!« Stražar z osvaljkano, koštrunjo glávo, zbito v kratek vrat, je zamrmral: »Ni to podobno nespodobnosti?« Pištola je odletel za korak, z očmi na belih Lahovih očeh, drobljav hehet jih je odkrival, skrival: »Nor je, nor! Ne ve, kaj dela!« Laha so kot praščka zvlekli k belim. Pepi Spah si je otrl dlan:

»Eden več, pa tisti dober!«

Pijac je odprl k samokresu. Iz žepka potegnil svinčnik – Lah se je zrepencil. Jim za pot čimprej domov ponujal kovček z zrezki. Cmihnil v jok. Tišina je pokrila Fojbco. Mesec je paberkoval čez polje sinjih, puhastih oblakov. Listi so škrebli z vej. Cantalapietra si je lakte križem dal pod pázduho. Se do nosu porinil v kapo. Trznil, ko da mu je počilo srce. Na mah zaspal, se zgrbil – starec si je z muko snel predpasnik. Z belih beder mu je blisnilo pod ploski vamp. Vzdihnil, zvezan. In ognil Laha čez uho.

Prek strahopetnih sanj je Srečko stopil v kolovoz, nabral obrv: Bos je bežal po strohneli ladji. Vosek je zalil obzorje, mesec je brlel. Z otoka kod so pele morske deklice, ko da zabadajo šivanko v raš, *Konjič pod oknom rezgeta*. Pregarjal ga je močerad, obsut z ostanki repatic, zahrbtno mil, počasen kot na sončni uri senca. Blizu polnoči se je pod krovom umiril ropot lobanj. Nikjer nikogar, oberoč je zgrabil navozlano vrv, se prevrnil v koš vrh jambora. Tam je z okleščka visel meč, neroden, kmečki, za presekanje hudiča, kadar prikrempljá iz globočin. Močerad je lezel po sprhnelem jadru, kimal z glavico, potrpežljiv – ročaj na meču je takrat razpadel v črvojedino, s temè je padla zvezda.

Tiho je zaprl. Kolovoz je rasel v zmedo trdih trav.

S klanca se je penil grm. Níkdar se ni bal noči, je vedel skoz pobitost – Pepi Spah je kar ukazal zraven. Vrnil se je od poveljnika Tomaža v Trstu, s prstom bičal zrak, puranast: »Pot z *balillo* v Grgar! Storila te bo našega, zgostila v češnjev les!« Srečko se je zbil na sedež, k Pijacu: »Čigav sem bil doslej, Pištola?« Spahu se je cestna luč levila z lic: »V Grgarju se godijo čudeži, tako rekoč enaki kompostelskim! Poči kot šrapnel, Urška Ferligo-jeva poklekne v trnje, k ovcam – zvrh oblačka zre kraljica v plašču, rdeče podloženem, terja zase hram! K pastirici pribrenče krlatci s pesmijo *Na blaženo goro priromati srečno nam daj, da tebe in tvojega sina slavili bi tam vekomaj!* T pri tebi, S pri sinu pojejo z ovenčano začetnico, jim je ta dar priznan ko tistim v Španiji, boš kaj rekel?« Strmo doli mimo skal je Soča lila mračne barve. Srečko je ponikal v dremež, vzbrbotal: »Čigav doslej?« Pištola je zakrožil vanj z ogorkom smrajaste cigare.

Daleč z mórja je rumenkasto jecljal svetilnik.

S plitvih gričev je orala ladja.

Spodaj so prek stez drevesa stegovala pest kot črni, zapozneli romarji,

je Srečku glava migala v ovratnik – Pijac je potrkal v damski kovček za klobuk, prepoln zlatih lir. V prtljažniku so kdaj zatolke tri tricevke iz Borovelj, dragocene v arabeskah. Vrh ovinka je preplah zajel pribor. Srebrni nožki, vilice na žlahtni vrez *Lloyd Triestino* so zvončkljali kot ob zadnjem olju. Nizka veja je na mah, z nevihtnim sikanjem, ometla kletni prah s šampanjskih pijač na strehi – kolovoz, je Srečko tipal: Divje trave krog *balille*. Vosek meseca, razlit v breg, nikjer nikogar. Vonj po kislem kot na jadrju z močeradam.

Pa zagrljen, kratek stok, cepet, šop senc v grmu.

Stekel je, zacóklan v škornje – kot ščenè, s karabinjerskimi škorpion-skimi lisicami ujet za gabrov štor, je v groblji ležal, zvit, povaljan, fant. Koža se mu je napela z reber, koder stresel s cinaste planike na vojaški kapi. Mižal je tjavdan, ponavljal: Urh Smaréka, z Gur. Z ostankom grenadirskih čet je spremljal srbsko prostovoljsko sodrgo na podivjanem begu skoz Prestránek, se v Vipavi skrila, kot zmenjeno, pod korce dvorca z vrtom, ograjenim s kipi otročičkov. Lačen je do sanj. Sit ponavljanja. Prekladajo ga kot razbojnika. Nikjer nekoga, ki bi vedel več, mu snel železo, suknjič vrnil.

Pepi Spah je zviška, zgrbljen, svetil fantu prek stopál, opraskanih kot na razpelu. »No, si streljal, nisi?« Urh je ravnodušno vzdignil sinjkaste oči: »Ste rekli, naj pri stotniku ne dramim suma.« Spah je vzkrilil, ko da bo svetilko treščil vanj: »Jaz rekel? Prvič te imam v pesteh!« Na Urhovem obrazu ni bilo pohlevnosti, je Srečko stal za Pijacem. Tudi predrnega ponosa ne – le bore srag razbrisane krvi. »Ne vi. Tovariš Pavel. Nič ni slutil, kaj bo delal Savel.«

Pepi Spah se je sprehodil, spotoma našgal cigaro: »Sram me je na glas povedati: Živeti je lepo!« Stegnil je čeljust v rosico, puhnil dim, mesec je kot volk skoz ovce brazdal trop oblakov. »Greh pogolta, Urh, zasluge kot velika riba majhne!« Reven, smétjast, je vojak počasi spustil usta k prsim: »Urh, priznaj, pa te gospod ne bo zažgal kot postelj gobavcu. Priznam naj – kaj? Da sem glavó prenašal v mreži? Čudež, da je ni odbilo kot zmrzal kamnitim otročičem v Vipavi. Psu po lovu gospodar navrže kost.« Pepi Spah je hitro hodil v noč, se vračal: »Psu? Seveda, psu.« Zvon je jeknil – Srečko je premeril hrib, na Sveti gori se sušijo netopirji, s krempljci obešeni v zvonik.

»Svoje streljate.«

»Vsi smo svoji!«

Kot posmeh je Urhu spólznilo kraj vek:

»Pod suknjič sem si vaš papir všil. Suknjič so mi slekli. Kot na Golgoti so si delili oblačila. Mi roké zlomili na hrbèt – pravica, vprašam. Sedla je na zmagovalčev dimnik, rečejo. Me zvlečejo skoz klet, zalito z blatom. Vrnejo se, pijani, klécajo. Pretepajo me s suhimi klobasami, s salamami. Nam s čèbra z repo sveti Bulba, kolne v vžigalice, si spet opeče prst: Kohošec, phasec v nemški suknji! Suknjič, vpijem, tam je dokument! Z line dol se dan odpre. V lini križ, v dnevu dež, petelin krikne – kdo sem v blatu, gol kot riba, veste vi?«

Prepadli, neobriti Urhov pergament se je prilepil Spahu čez oko. »Jaz? Molitvice so stare, svet pa nov. Ne vem – te pa nihče tod bolje ne pozna!« Takrat je Urh z ostudo pahnil lice v luč: »Bo kmalu zor? Postavljate se med menoj in kraj sveta! Bo zor?«

Nad Fojbco potlej je zatrepetalo kot postóvka *Je na Dravci meglica, na nebu oblak*. Srečku se je lilasto utrinjalo. Angleški samokres, je vedel, kratki, zanesljivi *Webley 1 Mark*. Strel je tlesnil od postav tik Pijaca, obvisel brez odmeva. Z veje kod je padla ptica, jih v napetem loku preletela – Urh Smareka je ob gabru spal. Kdo bi vedel od sesirjene krvi na prsih, kam je kroglá šla. Glava s cinasto, pološčeno planiko, čvrsta, vedra, Urh jo je za nas prenašal v mreži, je tonila vznak. Usta je obraščala temá.

Pepi Spah je ščep cigare mlel v zobeh, rokav odrinil z ure: »Tri četrť?« Ozrl se je h grmu: »V Vandaluziji kdaj je kdo zarjul z odej *Eine schoene Leiche*, lepo truplo! Vendar v zmagi ni lepote. Kvečjemu ponos, kot pri bolehnem kmetu, ko raztroši z vilami obálten koš gnoja z voza.« Potegnil je šampanjec zvrh *balille*, počil s čepom: »Petnajst čez, tovariš Štefan ni poslal motornega kolesa s pismom, prav! Bog ima le močne rad, ali kot pravijo na Španskem: Mrtvi burladór je preskrbljen – za žive poskrbimo!« Zlil je vase, steklenico dal naprej, cvrkutnil s pet, odprl novo.

Noč se je zapirala v blag obok. Visoke trave so šumele s klanca. Zajčjibob je rinil drug naboj v revolver – Srečka je zamrenila zelenkasta meglá. Kar je videl, je razbiral kot skoz led: Ena od svetilk na tovornjaku je mežikala. *Stražarji s Soče* so tam prek počivali ko trop utrujenih pokvek. Luč jih je do lesk v strmini zbadala s srebrnimi žebljí. Kdo je kdo v capah pijanega grobarja, preužitkarice, poljskega strašila? Blizu narazen so, v temi, sédale prikazni. Bobenčke s strelivom skladale v plitev kup. Si kot poljub dajale z ustnic ogenj za tobak. Telesa v kamnih, v groblji, ko da jih od ponedeljka sèm pretepa dež – ujel je hrest korakov, cvenk ostrog:

»Je zganjal muziko, pa k mami vokal. Vrat sem mu pod pázduho ukleščil, ga z dvorišča zdrsal čez Turjak, zaklal hudiča, ne da bi se osvinjal s krvjo, zagnal v vodnjak! In nož obrisal v laški kruh.«

Pištola je hrbèt prislonil h gabru. Se nakremžil, drgnil: »V vodnjak, zakaj?« Plečat, oglat nekdo kot na vzmeteh, v jermenju, lica mu je mesec zlizal, je zmrmlal: »Pozabil sem. Pa je pomembno?« Pepi Spah ga je, čemerem, meril: »Zgodovinsko ne. Človek je samo takrat pravičen, kadar je navzoč. Kar si povedal, Grogl, šteje med globoke misli, vendar o malenkostih. Za pridnimi ni večnega sovražnika – prihodnost je! Bolj važno je življenje spremeniti, kot ga razumeti. Jah, so angelčkov zmetale naše matere na božji dvor, Gospodu v dnino! Spazim z okna kdaj oblakec, ki se piha čez nebo, že vpijem: Sovaščan, postoj! Če me je kdo ko ti prerasel za poldrugo glávo, so mu v Vandaluziji rekli *rakla*. Tak si, Grogl, ko da se je grof na slami v črno deklo spustil! Zgodovinsko ne.«

Pepi Spah je gledal k štorom, v bliske lesk:

»Je teže biti zmagovalec. Prvemu trdo veli dolžnost, je že Gregorčič

opozarjal. Drugega ovije strah v lapuh, potuhne v mrak. Do zime zrumeni za čebelnjakom kod v gnoj. Ah, ni me zmaga potegnila za pol glave v zrak! Sem po našitkih več, višji si pa ti – novi čas ne bo zravnal razločkov! Drevice smo zanič obličali s krvjo.« Zlomil je nogó kot v kovača konj. Z ostrog otrebil steljo: »Pojdi, Grogl. Neobritim larifárijem tam vest iz ust smrdi. Sem kot vodník za romarje – krdelo vsakokrat priženem tja, od koder smo prišli! Pojdi, jim preščipni žico. Naj pomró svobodno, kot ljudje.«

Drgnil se je, se upehal. Glava z grobimi, zamáškastimi gubami je zdrevenela v véjnatih sencàh.

Srečko se je spustil predenj kot z brvi, tresàv. »No! Vse zveri izstopajo zvečer!« Pramen vonja po nagrobnih rožah. Mesec kot rumen črvíč na steklu daljnogleda – Spah je zrak predihal v smrad. Veja tod ni davi obrodila ptic. »Te spreletava srh?« Srečko se je tanjšal v muko molka. Debel palec ga je risal prek črepinj v zrcalu, se porezal do kosti.

»Besedo sem jim dal.«

Slabotno trezni Spah je od šampanjca otrdel.

»Las da se nobenemu ne bo skrivil. V Kanalu, častno.«

K tovarnjaku se je zvijal Nemeč, z nosom ril v komolec. »Žal, kolikor imam pod kapo las – čast? Jo vohun ima?« Srečku se je zlatih štrukeljcev nabralo pred oči. »Vojak sem bil! Ko ti, Pištola. Huje: Sam v modrasjem gnezdu!« Pepi Spah je usta žmulil krog cigare, jo z jezikom tlačil v kot. »Počasi. V Vandaluziji bi me spomnil kdo: Kihot, zapeljal si tovariše? Do konca rigaj, potlej pahni gobec spet v osat! Jaz nazaj: Menda, izdal – le teleban udriha s sabljo, bístri s sabljico! Kdo te je prosil, da deluj za nas?«

Kot maškaro v deževni burji se je Srečko slišal:

»Kdo, srce.«

Spod gabra dol se mu je v škornje skotalila steklenica. Pepi Spah je z mujo vstal. Nategnil rob obakraj suknjiča: »Srce? Tam ziblješ pankrtka, hudobico, pritlikavčka? Boli – ga vrzi ven! Vojské korakajo z želodcem. Nak, *modrasje gnezdo?* Felicijanu Cijanu si dajal na znanje: Mleko, rosna ihta, vonj po hlevu, ta posadka, vmes urar!« Srečko se je gledal skozenj, na umazanem zrcalu. S palca je mezela kri. Kaplje so se zlivale s črepinj. »Miha Pogrebniak, Pištola, kaže pismo, pikasto zaradi solz. Miha, ni pomembno, kdo: *Devet sem mesecev čakála. Devet zdaj mesecev trpim. Bodi močan, otrok! Jaz bom, doklèr te spet ne udobim.*« Pepi Spah ga je oblisnil kot s pestjo. Spravil luč: »Se meniš s kom!« Srečku v veke je svetilka vrgla mavrično gomaz, nekakšne slepce – Spah je prst zabijal pod nebo:

»Lina v luni, vidiš? Preden bo petelin pel, bodo kamele padle tja, šivanki skoz uho!«

V listih lesk je, v pikah zvezd maškara, brez pijače pijana, šepetala: »Nor je, laž, je smrt!« Na blatnem blatniku je Nemeč nos porival v laket, kašljal. Spah se je kot ploh obrnil, kresal cvenke spod ostrog. Zajčjibob se je usipal s kolovoza. Bolni žaromet je mrknil – v luskastih prebliskih se je vkreber stresal strah, se manjšal v maškaro z globoko cajno, zvrhano molitvenikov, strtih jajc, regljávih gumbov:

»Več jih bo pobil kot Nemci, v večjih mukah!«
Stisnil se je h grmu, v temò. Si dlan obrisal v dlan.

Potlej je bilo kot v tolminskem kinematografu, kdaj že, v zgodbi, skrpani iz osmih zgodb – Pepi Spah je šel po nizki, z revnimi akacijami natrgani svetlobi. Smukal listje. Se obregnil k breznu: »Zajčjibob, dovolj prostora? Bo ta gnoj spodobno zdrknil z brega dol?« Se vzpel ob drevice, h kamnu, tolikšnem kot prižnica. Zavpil:

»Naj se ustavi čas!«

Nemir se je napel kot v čredi konj. Od Sv. gore se je zganil zvon – Grogl je marljivo ščipal. Z okovano brco koga zdramil. Enega obli s svetilko, ploskala mu je z žepkà, rumeno rdela kot pod večer sonce. Mesec je zatrgal skoz oblak, v meglice tonil. Nемеc je pokašljaj, ko da stoka pes.

Pištola se je zgrbil:

»Ti! Zakaj pa nisi plešast?«

Fant, od Groglove svetlobe skuhan v uhlje, ko da ga je sram, je trznil: »Kaj?« Tenèk, ukrivljen, zaprašenih lic, ko da od zime ni odprl v roso, si je gládil brazdo, z žico vdeleno čez pest. »Se kramp lepo zapre skoz plešo v kost. Ne kane kaplja. Sem jih videl, barvanih podob o bojih Turkov z ogrskimi strelci! Dim buhti, na lipi čaka kavka. Stori, Groglec, le kar moreš – manj ne smeš!«

Grogl se je gibčno gibal. Oberoč hlatal z ročaji velikanskih klešč za rezanje preprek vrh strelskih jarkov – kot raketa je zarjulo v noč. Vojak, napihnen, ko da si je na prešteta rebra zvrnil meh, je širil dlan, s pol palca kazal v krclje prstov, poštokljaj. Kri je bzikala kot pljunka. Groglu tekla z ust, mračila luč – Grogl je počez usekal. Kos čeljusti se je zlomil stran kot majhna sončnica s semeni. Jezik je zaplapolal nad srajčni gumb. Drugi mäh mu je lase z očmi zadelal v cmok. Truplo je udarilo kot panj ob tla.

Grogl je za hip grgal, obrasel z bradico krvi.

Se sprožil, tlèskast kot voznikov bič – grgranje se je zvrгло v rjojenje. Metal se je v kravjih skokih, ščipal, mlatil. Zbor hropenj je tišal stoke. Tu je zvezano zapestje, tam sta lakta brez dlani štrlela v čad Pištolove cigare, sinjkasto pretkan skoz mrak. Je kdo zaprhnil, se odgrebel, kot v burji pojecljaj, z grušča zbrskal noht – izza prikazni se je vrgel Bulba. Kapo nosil kot zmečkano krono. Se pod nos iskril od zlatega zoba kot žarnica vrh jaslic: S kolom je udaril čez uho. Enkràt, z vzdihom. Vsakokrat podplat zagugal senci čez nabrekli vrat.

Grogl je prirjul h Cantalapietri. Mu predpasnik sunil z vek, lakte spulil s pázduh – vaški poštenjak je, hladen, skrčen, pijanček v plevah, ne zrepenčen vrag, bebasto pogledoval nikamor, z loščeno podobico Antona Padoanskega v zobeh. Grogl je visoko vzdignil kovček. Tolkel vanj kot v cim-bale. Ga paral s kleščami – telečji zrezki, krače, spravljeni v papir, so padali kot grude h krsti, pismonošo pokopali v smrad.

Vihra stokov in zjecljanih pretenj se je zredčila v tih semènj – eden, sklanih, zajčjih ustnic, je, zahlipan, molil. Kri mu je kapljala s trdih las ko dež z dežnika. Mižal je v mir nad Fojbco. V leskov list lovil oko.

Píjac je tik žarometa spravljaj v drobceno beležnico poslednje krike *Stráž od Soče*. Pepi Spah, vzvišen, zgrbljen, je zaterjal Zajčjibobov vžigalnik, steklenico zvrh *balille*, Srečka. Puhnil, z nevsakdanje bedastim obličjem vzkliknil: »Sèm, na kamen! Treba te je preizkusiti. Na vetru jahaš! Prekaliti. Naj od slabega sodnika čakam dobrih sodb?« Srečko se mu je potuhnil za hrbèt. Prijel za drevce, gluha – mušica je brenčala vanj, *bo k Soči še sijalo sonce?*

Spah ga je s komolcem dregnil v bok:

»Padli bodo kar se da globoko. Globlje ni več kam.«

Píjac je prizvonil po steži, pokal s čepi pijač: »Preveč pobijamo, Pištola. V hlapce bi jih prekovali!« Spah je zgoltal pol šampanjca. Z uhlja poiskal cigaro: »Treti, trebiti! Izžigati, kot v starodavnih časih padar!« Pijac se je zasmel: »Zmanjkalo jih bo.« Pištola je podrsal kot za vnebohod: »Prignali bomo ducat vlakov lákotnih, trpežnih bósenskih ciganov, pa bo v kranjski nagelj spet zavriskal jok otrok! Bo šlo na hitrico, staro za novo – po lobanji se mi poja sto hudičev, zvrhanih domislic! V Solkanu sem ti razodel: Ker je prihodnost naša, hočemo sedanjost! Jaz sovražnika uničim, potlej mu do hlačnih gumbov odpustim.«

Iz grape je poprosil glas. Pištola je ukazal, naj pove.

Fantek zaprašeni lic, ki mu je Grogl z lučjo skuhal uhlje, je z obradkom, rdečim kot sesekano meso, pokazal v tla: »Ta tu je *kmet talent*. Izdelal je lesen bicikel! Koš, ki je od Čepována do Gorice držal vódo. Mestni stražnik mu je plačal vino, kostanj. Ga v gostilni klical za da Vincija s hribov! Zanj bi prosil, zase ne.«

Fant na tleh je migal z usti, polnimi razbitih zob.

Pištola je za pas obakraj vtaknil palce:

»Pasji dnevi 44. Voz, dva para konj je 17 SS odgnalo vkreber, do Zasténarja, zaradi drv. Orlova patrolja jih je s križnim ognjem stolkla s klanca. Rešil se je 1, je nobeden: Nemci so pred polnočjo zbudili Lahe, bele, kot strahovi šli. Zasténarju požgali domačijo. Vprašam ljudskega talenta za bicikle: Kdo je staro mater vrgel v zublje?«

Starec kraj Cantalapiétra je kot v šoli vstal:

»Kurinčičev iz Zatoľmina, Roman.«

Čakal je z bolešno zbranostjo.

»Bo rešil tebe in oba, kdor mi ga pokaže!«

Starec se je zviškoma sesedel, si pokril oči.

»Zverina je že, kdaj pred nama plačal – mlada sva! Ne jaz ne ta da Vinci, naju ni bilo nikamor, ne k Zasténarju.« Pištola se je sprenevedasto zazibal s pet: »Kdor ni bil tam, je bil povesod! Se bo še kdo spovedal?« Starcu je iz gub vrh vek udaril oljnat lesk. Vnémaro se je pobral: »Kdo bo pa vam sodnik?« Bulba je zavpil izza prikazni. Blizu vmes je kdo zakurjal kres, nalagal veje: »Zmagovalcem, dragi moj, ne sodijo!« Pogled vrh pijanskih nozdrví se je obrnil: »A? Bojim se reči: Satan je meso postal, saj se je

sinu s ponedeljka v noč rodil moj prvi vnuk! Vendàr pa, general s cigaro: Kralj Herodež je zaradi komaj nekaj otročičev, pokončanih v Betlehemu, padel v večnost: Midva veva zanj, ve katekizem! Boste tudi vi podobno slavni od grobov, ki hranijo tik Soče naokrog plevel?«

Pijac se je vrnil k tovornjaku. Zbrskal iz žepkà beležnico. Preslišal Zajčjibobov smeh: »Nemec se tako boji, da mu iz kurje kože silijo mozoljji!« Dlan pogrel ob žaromet. Hitro zabeležil sebe: »Strahopetec nekajkrat umre, pogumni ênkrat. Ta da Vinci, ta pastir – je ta podtikal? Pa gasimo z ognjem! Pijača riga v meni. Rad bi spal.« Strel je tlesnil. Starec se je kot v krsto zleknil. Z desno roko segel v levo. Ju kot ajdov kruh pozabil na nogah.

»Srečko,« je zarezal Vitkov krik: »Te vidim, Srečko!«

Zajčjibob si je v revolver vtikal nov naboj.

Nebo se je od hriba v hrib ubrisalo. Zvrh Sv. gore je spet jeknil zvon, edini. Druge so potrgali kot hruške. Jih s parizarjem, je Srečko vedel, zapeljali v boj.

Pištola je odvrigel steklenico. Blisnila je v žrelo. Se ob skalah dol razbijala v črepinjski vrišč. Pogodrnjal: »Z razprave k dejstvom!« Bulba je čez hlebček zmazal maslo. Ribo iz konzerve ujel na bajonet – od lesk je spet usekal Vitkov krik: »Zakaj se skrivaš, Srečko! Jim povej, kod ste nas pobijali, da se bo kdaj kdo dobrih poiskal do nas: A tu ste, fantje?« Srečko se je držal drevca, v sencàh. Jezik mu je od šampanjca drevenel. *Bo k Soči še sijalo sonce?* Pijac je beležil z drobno, izdelano pohlepnostjo:

»Naj le zoré semena, mama. Zemlja naj rodi.«

Pištola je cvrkútal, žvečil himno, *V rdečih nebesih veleva svoboda*. Fant, ki je zrezljal bicikel, je brbljal iz pen: »Sem mislil, Blaž, da se učim živeti.« Škapulir v podobi plitvega srca podržal k Bulbi: »Pustil ga je Lah na begu, za vrč mleka. S šivov piše Krogla, proč, *Palla, stai lontana*, váruje me Krista kralja kri! Naj tebe štíti, kot je mene.« Bulba je suknò povohal. Ga zagnal v žerjavico – z okleščkom zbrskal, shranil.

Spah je sunil z zmrvljeno cigaro:

»Pa zaprimo stran v slovenski pratiki, bi kot vsakokrat zmrmlal sodrug Matija. In odprimo novo!«

Hip, leske je zvijugnilo v preplah. Trákasto zatrgalo temò. Zdrdralo kot požrešen, grob, en sam šivalni stroj. Zluščilo Pištoli z vek žveplene luske. Stal je kot navihan priprošnjik vrh lece: Od različnega streliva je različno greblo v grušč. Glávo je razpljusnilo v osir. Pest prebodlo kot žebèlj. Svetilna krogla v trebuh je iz ust spahnfla dim. Kdo je trznil, scepetal iz sna v sen. Drug je planil, koracàl, kot ploh omahnil pod Pištolorov kamen – tam ujel narobe Spaha, bronastega Bonaparta s škornji v zrak, modrino s postiljonskim gumbom lune, s srebrastim prhljajem zvezd, ga čez odnesel kot poslednjo, kilavo podobo. Eden je prevpil pekèl: »Jezus, Jezus, se usmili!« Leske so se šibale kot ježaste pošasti, drle tja, vršale sèm. Zrak se je nacvrl v tlenje cunj, v žaltav znoj. Blažu, ki je prosil za da Vincija, je

v laseh zatelelo kot plevel s krtin: »Zakaj?« Rane so ga skrivale v plašč, obšit z žerjavico: »Zakaj?« Vrat mu je nabrekli v mehur. Látnikast vojak je dihaval svoje ožganine. Se otepal, rjul. V žepih mu je pokalo kot kostanj. »Sem Mlekárjev! Fortunat z Modrejca!« Zvrigel se je kot škorpion. S čela mu je brizgnil venček. Se mu zbrizgal prek nosnic.

Srečko se je, oberoč, držal za muževno drevce.

Spaha je zaripnilo v ocvrtek, zmóčen v mošt.

Jenjalo je. Tu je, tam porigal zapirač, utekel strel. Pramen luči s krči, s hropežem, z razrito travo je odevala umazana meglà. Luna je drhtela v šibah lesk. Bulba se je hitro sklanjal, v kupe spuščal samokres. Spah se je, napet v čeljust, zamaknjeno razpokal: »Črv, zlezi Bulbku v pomagáj. Nikdàr ne veš, kje zlodej spi!«

Srečku se je zgrizlo med oči, kot žaga – v kolovoz je bežal Nemeč. Kašljal, bruhal. Vpil, naj ga ubijejo:

»Zakaj se mažete! O, Bog, po vsem! Zakaj svinjate?«

Spah se je, zakuhan kot prašičji kotel, z Zajčjibobovim revolverjem skobálil s kamna. »Ne!« je kriknil Pijac: »S tovarnjakom morajo nazaj!« Od strašnega udarca je voznik počepnil. Spah se je zagrabil: »Ti, tesar sem! S križa ti bo v jutra pel petelin: Norec!« Skočil vanj, zabil pesti. Nemeč je ko tnalo držal. Prst uperjal k leskam: »Odpustite, odpustite! Zrak ne bo težak, odslej bo tod pomlad!« Cmihal kot otrok. Ob strelah v grapi smešno pomežiknil – Srečka je na mäh obšel privid: Zmešnjava, ki jo je razprhnil ujetnik, je skrila Pogrebnejaka. Mihec se je, trd kot rakev, zvalil. Zdrsnil v leske. Se zalil z nočjo.

Stražo s Soče so z drobirja, s korenin, iz zgážene robide vlekli k jami. Mrk, slovesen, kot ob grobu je Pištola brundal: »*In maščevana boš, Bazonica!*« V brezno je zamoklo tolklo. Kdaj z odmevom, dèskasto. Kdaj kot od majhnih vreč s krompirjem. Kdo je metal sam, kdo poprijemal, se spodbujal s smehom.

»Starec tam je, Pijac, rekel general!«

»Ne. Rekel ti je *general s cigaro*.«

Pepi Spah si je našgal, zapuhnil:

»Urh Smaréka pa: Zelena večnost mrličeve pomladi!«

»Ne. *Mrtvečeve vígredi*.«

»A vidiš? Jim ne smeš verjeti, moraš misliti!«

Odrinil se je vkreber, zasopihan, s trav:

»Ob koncu, dragi moj tovariš Črv, konca ni – takó umira človek kralj! Pijac, kdaj ti je Matija dal to puntarsko ime?« Pijac je beležnico zaprl v prste. Zvegnil usta v porogljiv nasmeh: »Za prvi zob. Marija, teta, je prinesla s Srpenice tri rožiče. Pol popóldneva besed. Pajaca klopotača s krivo kapo – klical sem ga *Pijac*, Pijac sem.«

Srečko se je vrnil k drevcu, h kamnu.

Zblójeno pretipal nosno kost. Si prek očnic iskal k lobanji, krog in krog – tik jame spodaj, z glávo v žrelu, ga je gledal Vitek. Zibal črno, skleščeno rokó. Trebuh mu je visel čez železni gumb. Kosmi lune so tonili

v brezno, mu v podobi harfe mrežili oko. Grogl je brkljal čez grušč, sumničav. Hlipal z žoltimi jeziki žepne luči. Straža je polegala ob kres.

Vitek je z obrazom trzal kot v spomin na muho.

Zadnja kroglja je brž potlej potegnila skozenj mir.

S Fojbce je *balilla* zropotala skoz Grgár, kraj znamenja v podobi tabernaklja. Spredaj je Pištola hrkal. Kinkal v pikaste podbradke. Puhal česnasto, nadležno sapo – Pijac je priprl okence. Žveplenko dal k beležnici, med nohtom palca in kazalca, Srečku pred postarane oči: »Ta čas bo metal dolge sence krivde in sramu. Kdo nas je pahnil vanj, to bo vprašanje.« Zvezde so slutile svit v hribih, mrle. S klanca je zaprhnil kos. Od Sv. gore se je rožnato mehčalo. Mimo so korakala drevesa, bela kot vojaki v prahu, klavrno tjavdan.

(Konec)

Okvir

Borut
Gombač

JADRO Jezik, ki rdeče plava skozi šipkov
čaj, ki se dviga skozi gosto paro,
ki votlo lebdi, ki ga ližejo drugi
jeziki, naslednji. Jezik, ki ti ga
zmečka v žep, naslednji. Jezik, ki
ti razparan pogleda iz razporka, ki
opleta pod odprtimi stopali, ki se
stanjša v plimo, ko pljune, obliže.